

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Prostorové diferenciacie a vývojové asymetrie ekonomik v globalizovaném prostředí

Ing. Petr Hlaváček, Ph.D.

teze habilitační práce

Pardubice 2023

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

**PROSTOROVÉ DIFERENCIACE A VÝVOJOVÉ ASYMETRIE EKONOMIK
V GLOBALIZOVANÉM PROSTŘEDÍ**

Ing. Petr Hlaváček, Ph.D.

Teze habilitační práce

2023

Autor: Ing. Petr Hlaváček, Ph.D.
Katedra regionálního rozvoje a veřejné správy
Fakulta sociálně ekonomická
Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem
Moskevská 54
400 96 Ústí nad Labem

Oponenti: prof. Ing. Beáta Mikušová Meričková, PhD.
Katedra verejnej ekonomiky a regionálneho rozvoja
Ekonomická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Tajovského 10
975 90 Banská Bystrica
Slovenská republika

doc. Ing. Viktorie Klímová, Ph.D.
Katedra regionální ekonomie
Ekonomicko-správní fakulta
Masarykova univerzita
Lipová 507/41a
602 00 Brno

doc. Ing. Viera Papcunová, Ph.D.
Ústav ekonomiky a manažmentu
Fakulta prírodných vied a informatiky
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Tr. A. Hlinku 1
949 01 Nitra
Slovenská republika

Teze habilitační přednášky předloženy dne 13.11. 2023

Termín obhajoby habilitační práce dne 11. 4. 2024 před Vědeckou radou

Fakulty ekonomicko-správní Univerzity Pardubice

© Ing. Petr Hlaváček, Ph.D., 2023

ANOTACE

Předložená práce navazuje na jedno z hlavních témat výzkumu v oboru regionální ekonomie, kterým je analýza regionálních rozdílů, povahy vývojových procesů a meziregionálních souvislostí. Výzkum se zaměřil na zhodnocení vývojových procesů v prostoru, jejich konvergenční nebo divergenční charakter a formuluje závěry poukazující na některé pravidelnosti ve vývojových procesech na různých měřítkových úrovních regionů.

Práce je tvořena souborem odborných článků a zhodnocením jejich výsledků v kontextu řešené problematiky. Pro výzkum byla použita data z databází národních statistických úřadů, z databáze Eurostatu a vlastních šetření, které byly zpracovány na různých úrovních územních jednotek, od okresů, krajů, regionů NUTS II po mezinárodní komparace se zaměřením na Česko a jeho regiony.

Bylo zjištěno, že dopad přílivu finančních zdrojů přicházejících do regionů v různé míře koresponduje s vývoji jiných socioekonomických ukazatelů územních jednotek, vyšší míra podobnosti se projevila spíše v makroekonomických ukazatelích. Jejich vazba na sociální oblast, a v jednom z výzkumů mapované environmentální a institucionální aspekty (na příkladu networkingu rozvoje klastrových iniciativ), byla méně významná.

Výsledky z výzkumů také prokázaly přetrvávající význam aglomeračních faktorů, vedoucí k silnějším konvergenčním tendencím spíše v intraregionální než mezi meziregionální dimenzi, kde jsou na příkladě analýzy různých ukazatelů výraznější divergentní tendence. V tomto kontextu se objevují vývojové asymetrie, u kterých lze předpokládat, že budou směřovat k existenci dlouhodobých prostorových diferenciací mezi regiony s odlišnými charakteristikami, a to na všech sledovaných úrovních územních jednotek.

KLÍČOVÁ SLOVA

region, ekonomika, vývojové procesy, konvergence, divergence

TITLE

Spatial Differentiation and Developmental Asymmetries of Economies Focusing on the Position of the Czech Republic and its Regions

ANOTATION

This paper is based on some of the main research topics in the field of regional economics, which are the analyses of regional differences, the character of development processes and interregional linkages. The research examines the development processes in space, their convergence or divergence character, and formulates conclusions pointing to some regularities in development processes on different levels within the regions.

The thesis consists of a collection of scientific articles and an evaluation of the results in the context of the problem under investigation. For the research, data from national statistical offices and the Eurostat database was applied. Research was also focused on different levels of territorial units, districts, regions, NUTS II regions as well as comparisons between the Czech Republic and its regions at an international level.

It was found that the impact of inflow of financial resources to the regions corresponds in varying degrees with the development of other socio-economic indicators for territorial units. A higher degree of similarity is more evident in macroeconomic indicators; their link to social sphere and one of the research mapped environmental and institutional aspects (in the example of networking of cluster development initiatives) was less significant.

The results of the research also showed the persistent importance of agglomeration factors, leading to stronger convergence tendencies in the intra-regional rather than inter-regional dimension, where divergent tendencies are more pronounced, as exemplified by the analysis of various indicators. In this context, development asymmetries emerge which can be expected to lead to the existence of long-term spatial differentiations between regions with different characteristics at all levels within the territorial units under consideration.

KEY WORDS

region, economy, development processes, convergence, divergence

OBSAH

Úvod.....	6
Struktura, cíl a výzkumné teze, metodika	8
Teoretická východiska hodnocení vývojových procesů regionálních ekonomik	12
Vývojová asymetrie v regionálních ekonomikách	13
Výsledky výzkumů v předložených vědeckých člancích	17
Hlaváček, P., & Bal-Domanska, B. (2016). Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Central European Countries. <i>Engineering Economics</i> , 27(3), 294-303.....	17
Markowska, M., Hlaváček, P. & Strahl, D. (2022). Knowledge-Intensive Business Services Employment Structure and Economic Development in EU Regions. <i>Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe</i> , 25(4), 109–133.....	18
Mempel-Śnieżyk, A., & Hlaváček, P. (2022). Are clustering and R &D institutions in post-socialist states functional tools for sustainable development?, <i>European Planning Studies</i> , 30 (10), 2022-2042.	20
Hlaváček, P. & Siviček, T. (2017). Spatial differences in innovation potential of central European regions during post-transformation period. <i>Journal of International Studies</i> , 10(2), 61-73.....	21
Hlaváček, P. & Janáček, J. (2019). The Influence of Foreign Direct Investment and Public Incentives on the Socio-Economic Development of Regions: An Empirical Study from the Czech Republic. <i>E +M Ekonomie a management</i> , 22(3), 4-19.....	23
Shrnutí výsledků výzkumu	25
Literatura.....	28

ÚVOD

Habilitační práce navazuje na diskuzi v oboru regionální ekonomie ve stěžejní tématice oboru, kterou je zhodnocení příčin rozdílného vývoje územních jednotek a diverzifikované ekonomické reality. Vědecké poznání asymetrií a jejich příčin vyžaduje hlubší pochopení regionálních konvergenčních a divergenčních procesů a jejich dopadu na ekonomické prostředí, proč dochází k nárůstu diferenciací a vývojových asymetrií nebo jejich zmírňování v různých oblastech ekonomiky a přeneseně i celých regionů. Nalezení prostorových asymetrií ve vývoji regionálních ekonomik poukazuje na nerovnoměrné rozložení zdrojů, případně jejich nedostatečné využití. Asymetrie se mohou týkat řady ekonomických, sociálních, environmentálních, demografických a infrastrukturních faktorů (Crescenzi a Iammarino, 2017; Charron, 2016) a mohou se vyskytovat na různých měřítkových úrovních.

V rámci vědního oboru regionální ekonomie je proto nezbytné sledovat, jak se vyvíjejí konvergenční a divergenční procesy, které se diferencovaným způsobem promítají do různých sfér regionálních ekonomik. Zatímco ekonomická konvergence přispívá vyrovnání meziregionálních rozdílů a dosažení rovnoměrnějšího rozvoje, což zmírňuje ekonomické, ale i sociální nerovnosti, divergence způsobuje jejich prohlubování, vytváření ekonomických a sociálních problémů, které mohou vést až k oslabení socioekonomické soudržnosti a polarizaci vztahů mezi územními jednotkami. Prostorová asymetrie se vztahuje k nerovnoměrnému rozdělení zdrojů a způsobů jejich využití v prostoru, proto jsou klíčovými tématy oboru analýzy prostorových rozdílů, prostorových interakcí a interpretací kontinuálně probíhajících vývojových trajektorií.

V současnosti probíhající ekonomická globalizace v mnoha aspektech působí na akceleraci regionálních ekonomických změn (Ouedraogo et al., 2023; Fritz et al., 2022; Barrientos, et al., 2016). Regiony se v důsledku globalizace ocitly v intenzivnějším konkurenčním prostředí (Scott a Storper, 2003), což vystavilo firmy a tím i regionální ekonomické struktury větší konkurenci. Globalizace ovlivnila jejich rozhodování a zvýšila nutnost reagovat na vývoj vnějšího prostředí, na druhé straně usnadnila dostupnost nových technologií a informací. Firmy, které se prosadily na regionálních trzích, mohou dále růst a expandovat v globalizované ekonomice, což výrazně zvyšuje jejich rozvojový potenciál a možnosti ekonomické expanze. V makroekonomické dimenzi se regionální ekonomiky a jejich inovační ekosystémy (Berman, et al., 2020) musí přizpůsobovat a reagovat na měnící se ekonomické prostředí (Dicken, 2014) a nové trendy, hledat nové směry ekonomického rozvoje, aby udržely svou ekonomickou úroveň a zejména posílily svou konkurenceschopnost, ke které v širším kontextu lze řadit i zachování udržitelného rozvoje. Bez porozumění konvergenčním a divergenčním tendencím v ekonomice je obtížné účinně reagovat na výzvy, které přináší globalizace a technologický pokrok.

Regionálně ekonomický výzkum (Grillitsch et al., 2018; Isaksen et al., 2017; Capello a Caragliu, 2021; Berman et al., 2020) také pomáhá identifikovat faktory a mechanismy, které ovlivňují ekonomický růst v jednotlivých regionech. Získané poznatky mohou přispět k efektivnějšímu plánování a prioritizaci veřejných politik, efektivnějšímu využití regionálních zdrojů a v neposlední řadě i k podpoře vyváženého ekonomického rozvoje všech regionů. Z tohoto důvodu je vyhodnocování konvergenčních a divergenčních procesů nezbytné. Výsledky a poznatky z regionálních analýz zároveň mohou přispět k cílenější specifikaci opatření, zohledňujících regionálně odlišné rozvojové problémy, potřeby a možnosti, jak dále iniciovat rozvoj různě strukturovaných regionálních ekonomik.

Integrálním znakem habilitační práce je orientace na zhodnocení probíhajících procesů v regionálních ekonomikách, vyhodnocení regionálních diferenciací a existence konvergenčních a divergenčních procesů na různých měřítkových úrovních. Vzhledem ke komplexitě a diverzitě

probíhajících vývojových procesů byly vybrány vhodné ukazatele reprezentující mechanismy a procesy, umožňující vyhodnotit míru asymetrie ve vývoji regionálních ekonomik a probíhajících vývojových procesech. Práce chce rozšířit odbornou diskusi v oboru regionální ekonomie se zaměřením na regionální vývojové procesy a prostorové nerovnoměrnosti v ekonomickém prostředí.

STRUKTURA, CÍL A VÝZKUMNÉ TEZE, METODIKA

Zhodnocení regionálně ekonomických vývojových procesů vyžaduje identifikaci faktorů, jevů a mechanismů determinujících aktuální a budoucí výkonnost regionálních ekonomik. Řešení definovaného rámce práce z metodického hlediska obsahuje dvě základní části.

V první části práce je charakterizován teoretický rámec současného výzkumu v řešení vymezené problematiky. V teoretické části jsou představeny a zhodnoceny jednotlivé přístupy v regionální a prostorové ekonomii (resp. ekonomické geografii) k hodnocení vývoje prostorových ekonomik se zaměřením na deskripci přístupů ke klasifikaci probíhajících vývojových procesů. V práci jsou kombinovány teoretické přístupy k tématice regionálních diferenciací s výzkumem regionálních procesů. Další část práce se věnuje tématice globálních produkčních řetězců (nejsou komplexně zpracovány v doložených odborných článcích), protože z pohledu subdodavatelských vazeb a globalizace jsou jedním z nositelů meziregionálních diferenciací.

V druhé části habilitační práce jsou představeny publikované odborné články zaměřené na výzkum ve vybraných dimenzích regionálních ekonomik, články jsou interpretovány ve formě autorského komentáře k jednotlivým článkům. V jednotlivých textech jsou vyhodnocovány regionální rozdíly, vývojové procesy a změny s použitím různých metod a postupů v rámci prostorových analýz. Předmětem výzkumu jsou další klíčové ekonomické, sociální a institucionální ukazatele. Výzkumy prezentované v doložených článcích se soustředí na zkoumání dopadů různých ekonomických a finančních procesů na regiony, prostorové nerovnosti a na odhalení vývojových asymetrií. Poznatky a výsledky, získané z jednotlivých výzkumů jsou shrnuty v závěrečné části práce.

Hlavní cíl práce spočívá ve zhodnocení prostorových souvislostí, konvergenčních a divergenčních procesů v ekonomickém vývoji regionů. Zda je možné, vzhledem k dosažené úrovni ekonomického rozvoje jednotlivých regionů, vysledovat i další makroekonomické a mikroekonomické agregáty, jak korespondují s prostorovým vzorcem míry rozvinutosti regionálních ekonomik. Nedílnou součástí je otázka vývojových asymetrií a rozdílů v ekonomickém vývoji regionů v makroekonomické a mikroekonomické dimenzi.

Výzkumné cíle jednotlivých článků vyplývají z hlavního cíle habilitační práce a skládají se ze souboru výzkumných tezí v následující struktuře:

I. Výzkumná teze

Identifikace vlivu přímých zahraničních investic a jejich dopadu na vývojové procesy jednotlivých zemí, zejména na hospodářský růst skupiny postsocialistických států v Evropě.

II. Výzkumná teze

Znalostně náročné obchodní služby (označované v literatuře jako KIBS – Knowledge -Intensive Business Services) lze považovat za ukazatel míry rozvinutosti regionálních ekonomik, proto je přínosné vyhodnotit, jaké existují souvislosti mezi mírou rozvoje znalostně náročných obchodních služeb a mírou rozvinutosti regionálních ekonomik v EU a zda je možné identifikovat skupiny regionů s podobnou úrovní a způsobem změn.

III. Výzkumná teze

Jak nové formy organizace podniků v postsocialistickém prostoru souvisí s vybranými faktory udržitelného a kvalitativního rozvoje regionů, neboť lze očekávat, že rozvinutější prostředí regionů,

ať už v oblasti udržitelnosti, ekonomiky, energetiky nebo lidských zdrojů, povede také k rozvoji vyšší úrovně spolupráce v podobě klastrových iniciativ.

IV. Výzkumná teze

Vyhodnocení inovačního potenciálu střední Evropy na příkladech regionů Česka, Slovenska a Polska prostřednictvím faktorů a struktur, které determinují rozvoj inovačního potenciálu prostředí, na základě dat o regionálních ekonomikách, regionálních trzích práce a stavu výzkumu a vývoje.

V. Výzkumná teze

Zjištění, jakým způsobem se různé finanční toky, konkrétně přílivy přímých zahraničních investic, vládní investiční pobídky a výdaje na vědu a výzkum promítají do rozvoje regionů a to na základě zhodnocení vybraných regionálních, sociálních a ekonomických ukazatelů na úrovni okresů v Česku.

Výzkumné teze byly předmětem výzkumu publikovaného ve čtyřech impaktovaných odborných časopisech v databázi Web of Science a v jednom případě v časopisu registrovaném v databázi Scopus. Ke každému článku je zpracován komentář obsahující řešení tématu, výzkumných cílů, zvolené metodologické postupy, zdroje dat a výsledky analýz včetně diskuze výsledků a závěrů, které představují shrnutí provedeného výzkumu.

Přehled výzkumných tezí v publikovaných textech je prezentován v následujícím seznamu:

- Výzkumná teze I.; publikováno v článku – Hlaváček, P., & Bal-Domaňska, B. (2016). Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Central European Countries. *Engineering Economics*, 27(3), 294-303. IF 0,726, autorský podíl 50 %.
- Výzkumná teze II. publikováno v článku – Markowska, M., Hlaváček, P. & Strahl, D. (2022). Knowledge-Intensive Business Services Employment Structure and Economic Development in EU Regions. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 25(4), 109–133. <https://doi.org/10.18778/1508-2008.25.32>. IF 0,6, autorský podíl 33 %.
- Výzkumná teze III.; publikováno v článku – Mempel-Śnieżyk, A. & Hlaváček, P. (2022). Are clustering and R & D institutions in post-socialist states functional tools for sustainable development? *European Planning Studies*, 30(10), 2022-2042. DOI: 10.1080/09654313.2021.2013779, IF 3,551, autorský podíl 50 %.
- Výzkumná teze IV.; publikováno v článku – Hlaváček, P. & Siviček, T. (2017). Spatial differences in innovation potential of central European regions during post-transformation period. *Journal of International Studies*, 10(2), 61-73. doi:10.14254/2071-8330.2017/10-2 /4. Kat. Economics, Econometrics and Finance, perc. 41st, SJR 0,511, autorský podíl 50 %.
- Výzkumná teze V.; publikováno v článku – Hlaváček, P. & Janáček, J. (2019). The Influence of Foreign Direct Investment and Public Incentives on the Socio-Economic Development of Regions: An Empirical Study from the Czech Republic. *E +M Ekonomie a management*, 22(3),4 -19. IF 1,195, autorský podíl 50 %.

Metodickou klasifikaci článků zobrazuje Tabulka 1, ve které jsou články specifikovány podle měřítkové úrovně použité ve výzkumu, řešeného území, aplikovaných metod, použitých dat a jejich časového vymezení. První článek (Hlaváček a Bal-Domaňska, 2016) se zaměřil zejména na úroveň států tranzitivních ekonomik ve střední a východní Evropě, jak přílivy přímých zahraničních investic do hostitelských ekonomik souvisely s vývojem jednotlivých států a vybraných ekonomických ukazatelů.

Tabulka 1 Metodická klasifikace publikovaných článků

	měřítková úroveň	území	metody	dimenze aplikovaných ukazatelů	časové období
Hlaváček a Bal-Domaňska, (2016)	státy	postsocialistické státy v EU (k 2012)	komparativní růstový model	makroekonomická, lidské zdroje ve VaV	2000 a 2012
Markowska, Hlaváček a Strahl, (2022)	regiony soudržnosti (NUTS III)	EU (regiony)	komparativní shluková (wardova, k-means)	HDP, zaměstnanost ve znalostně náročných službách	2008 a 2018
Mempel-Śnieżyk a Hlaváček, (2022)	regionální samosprávné celky (NUTS II a III)	Polsko, Česko, Slovensko	komparativní korelační a regresní analýza	ekonomická, environmentální, institucionální, lidské zdroje pro VaV	2019 (stav klastrů v roce 2022)
Hlaváček a Siviček, (2017)	regionální samosprávné celky (NUTS II a III)	Polsko, Česko, Slovensko	komparativní agregace dat; index IP, korelační analýza	ekonomická, lidské zdroje pro VaV, inovační	2012 a 2014
Hlaváček a Janáček, (2019)	okresy	Česko	komparativní korelační a regresní analýza	ekonomická, institucionální, demografická, oblast trhu práce, urbánní (realitní), odvětvová (stavebnictví)	2015 (záv. proměnné) a časové řady do roku 2015

Další článek (Markowska, Hlaváček a Strahl, 2022) se zabývá klastrováním regionů na úrovni NUTS II. Výzkum si kladl za cíl klasifikovat regiony do skupin podle obdobných vývojových charakteristik, a to na základě zaměstnanosti ve znalostně náročných obchodních službách a v úrovni hrubého domácího produktu na obyvatele. Výzkum ukázal, jak se regiony v EU v čase vyvíjely a přeskupovaly mezi jednotlivými kategoriemi podle intenzity vývojových změn, přičemž byly hledány prostorové souvislosti v kategorizaci skupin regionů se zaměřením na pozice regionů postsocialistických zemí. Regionální rozdíly v rozvoji institucionálního prostředí a vlivu regionálního prostředí na příkladu rozvoje klastrových iniciativ jsou obsahem dalšího článku (Mempel-Śnieżyk a Hlaváček, 2022), který se tímto tématem zabýval na příkladu polských a českých samosprávných regionů.

Článek o inovačním potenciálu regionů (Hlaváček a Siviček, 2017) hodnotí, jak inovační potenciál regionů souvisí s regionálními nerovnostmi, zejména s ekonomickou úrovní regionů v mezinárodním srovnání českých a polských regionů. V posledním článku (Hlaváček a Janáček, 2019), týkajícím se okresů Česka, je hodnocen vliv toků finančních zdrojů do menších územních jednotek, zastoupených zejména přílivem přímých zahraničních investic a vládních finančních pobídek na různé socioekonomické jevy v regionech.

Společným prvkem výzkumů v uvedených článcích je, že vyhodnocují vývojové procesy a rozdíly na různých měřítkových úrovních. Předmětem výzkum jsou diference na úrovni okresů, krajů, regionů soudržnosti, včetně zhodnocení pozice Česka v širších mezinárodních souvislostech, od kontextu postsocialistických států k pozici regionů v Evropské unii.

V makroekonomické dimenzi jsou zkoumány územní jednotky a jejich výkonnost v klíčových makroekonomických a dalších ukazatelích, v jejich inovačním potenciálu a rozvoji znalostně náročných služb. V mikroekonomické dimenzi pak prostorové rozdíly v aktivizaci podniků a dalších

subjektů pro zakládání klastrů, dále zda existují regionální rozdíly v kategorizacích podniků podle jejich pozic v produkčních řetězcích.

Články se z teoretického hlediska zabývaly některými aspekty, navazujícími na poznatky růstových teorií (Barro-I-Sala a Martin, 2004), zabývající se směřováním ekonomik k ekvilibriu. Úroveň ekvilibria podle těchto přístupů byla přitom determinována parametry území, což vedlo k podmíněné konvergenci do skupiny států s obdobnými parametry. V tomto kontextu se v práci vychází nepřímě i z regulační teorie (Jessop, 2001), poukazující na význam nastaveného regulatorního (např. legislativního a institucionálního) rámce pro ekonomický růst. Teoretická východiska práce navazují také na institucionální přístupy, jako je teorie učících se regionů (Asheim, 2012; Morgan, 1997) zdůrazňující proces učení jako jedno ze stěžejních kritérií ekonomického růstu regionů. Do analyzovaných dat jsou proto zahrnuty ukazatele z oblastí úrovně vzdělanostní úrovně, VaV, inovačních aktivit a kooperace mezi aktéry.

Nový pohled na globalizační procesy, zdůrazňující dopady organizace výroby na organizaci prostorové ekonomiky, přinesly teorie globálních výrobních řetězců (Gereffi et al., 2005) nebo globálních produkčních sítí (Yeung a Coe, 2015). Prostorové rozdíly v lokalizaci podniků podle pozic ve výrobních řetězcích také z pohledu uvedených teorií poskytují další hodnotící pohled na příčiny rozdílů ve výkonnosti regionálních ekonomik a v asymetrických vývojových trajektoriích. Tento přístup nebyl součástí publikovaných článků, byl proto doplněn do habilitační práce, aby vytvořil další teoretické východisko pro zdůvodnění rozdílných vývojových procesů na úrovni regionů.

Rozšíření poznání o existenci asymetrických vývojových procesů a prostorových nerovnoměrností vytváří nová analytická východiska pro formování scénářů budoucího vývoje. V aplikační rovině práce také přináší poznatky a závěry využitelné pro nastavení regionálních a inovačních politik.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA HODNOCENÍ VÝVOJOVÝCH PROCESŮ REGIONÁLNÍCH EKONOMIK

Procesům regionálního vývoje se v současnosti věnuje v teoretické i analytické rovině pozornost ze strany různých vědních disciplín, neboť se jedná o procesy holistické podstaty, determinované komplexem jevů a příčin socioekonomické i přírodní povahy. Složitost vývoje regionů je doprovázena kumulací různorodých procesů konvergenčního i divergenčního charakteru (Barro et al., 1991; Rey a Janikas, 2005; Blažek a Netrdová, 2012; Hlaváček, 2012), které jsou dále asymetricky rozvíjeny (Hampl, 1998 a 2005).

Tématika regionálních rozdílů a jejich eliminace je také nedílnou součástí rozhodování decizní sféry (Cairney, 2017), integrující nadefinované vize a strategie rozvoje území do přípravy podpůrných veřejných politik a programů, řešených podle resortní příslušnosti institucemi na jednotlivých řádovostních úrovních organizace státu a jeho územních částí. Podle Iammariny et al. (2019) mohou tyto procesy až ohrozit hospodářský pokrok, sociální soudržnost a politickou stabilitu v Evropě. Regionální vývojové procesy mohou být determinovány vnějšími vlivy, jako je zejména globalizace, ale také vnitřními faktory, jako je robustnost regionálního inovačního systému nebo podnikatelská kultura. Globalizace ekonomiky, i přes některé diskrepance v posledních letech, se v ekonomických mechanismech stále kontinuálně vyvíjí, zejména prostřednictvím globálních hodnotových sítí (Gereffi et al. 2001) a přináší nové příležitosti i ohrožení pro vývoj regionů. Z pohledu regionální ekonomie je proto nezbytné zhodnotit mechanismy a procesy, jak působí na regiony a růst nebo pokles meziregionálních rozdílů.

Odlišné velikostní a výkonové struktury regionálních ekonomik (Capello a Caragliu, 2021; Arbia, 2001) kvůli rozdílným koncentracím a kontinuálním diferencovaným vývojovým procesům často směřují k asymetrickému vývoji, například v prostorovém rozmístění výrobních řetězců (Henderson et al, 2002). Zejména v nových oblastech ekonomiky díky specifickým potřebám nových odvětví (Isaksen a Trippel, 2016) se může více prohlubovat polarizace mezi regiony, kvůli ještě více rozdílným schopnostem implementovat nové technologie a disruptivní inovace. Vývojové procesy potom mohou postupovat selektivněji, čímž se může dále posilovat asymetrická strukturální diferenciaci v územním rozmístění ekonomické výkonnosti.

Jedním z aspektů regionálního vývoje střeoevropských ekonomik jsou velké rozdíly mezi jednotlivými regiony. Česko a další postsocialistické státy stále ještě determinuje dědictví centrálně plánovaných ekonomik, současné ekonomické struktury a vývojové trajektorie. Když se ekonomiky začaly měnit na tržně orientované systémy, proces ekonomické transformace vedl k růstu meziregionálních diferenciací (Netrdová a Nosek, 2016), které postupem času vytvořily dlouhodobé asymetrie ve vývojových procesech v odvětvovém i prostorovém hledisku. Zatímco některé regiony zaznamenaly nárůst ekonomické produkce a výkonnosti, v jiných došlo a stále dochází ke stagnaci a slabému ekonomickému růstu a to zejména v periferních regionech (Berman et al., 2020; Vaishar a Zapletalová, 2009; Květoň a Šafr, 2019) v komparaci s jinými regiony. K diverzifikovaným vývojovým procesům přispívá mnoho různých faktorů jako geografická poloha území, historické konotace spojené například s útlumem nosných odvětví v regionech, nastavení rozvojových priorit na národní a regionální úrovni, rozdílné behaviorální a kulturní vzorce v regionálních a místních populacích a podnicích. Na jejich základě, včetně existence dalších endogenních a exogenních vlivů (Isaksen a Trippel, 2017), se v rámci postsocialistických zemí, včetně sjednoceného Německa, rozvíjely od devadesátých let v různé míře a v koexistenci divergentní a konvergentní procesy, resp. rozdílné vývojové trajektorie (Crescenzi a Iammarino, 2017; Květoň a Blažek, 2018) na jednotlivých řádovostních úrovních.

Následující vstup do Evropské unie přinesl nový impuls pro ekonomický růst, který sice vedl ke konvergenci postsocialistických států k úrovni EU (Hlaváček a Bal-Domanska, 2016), podle Alcidi (2019) ale nevedl k nastolení trendu obecné konvergence regionů. Charron (2016) vysvětluje nerovnosti také méně efektivními vládami, které nedokáží vytvořit silné mechanismy na zmírnění divergence. Vývojové asymetrie se vyvíjí podle parametrů různých skupin členských zemí, nejen ve vztahu starých a nových členských zemí, růst polarizace je patrný také mezi jižními státy a ostatními původními členskými zeměmi.

Vzhledem k určité akceleraci vývojových změn bude z pohledu státu nutné přispívat k socioekonomické vyváženosti a soudržnosti území na společensky akceptovatelné úrovni. Veřejná politika by měla podporovat implementaci mechanismů, které mohou pomoci zmírnit již existující ekonomické asymetrie, například v rozdílné regionální konkurenceschopnosti (Ženka et al., 2014), aby se předcházelo jejich nárůstu a prohlubování socioekonomické polarizace v území. Je úlohou státu a veřejnoprávních korporací na dalších úrovních, aby se vytvořil integrující systém, který bude zmírňovat tato rizika a tlumit asymetrie v procesech regionálního rozvoje. Politiky regionálního rozvoje se často snaží vyrovnávat prostorové asymetrie prostřednictvím strategií a opatření, která podporují zaostávající regiony, posilují infrastrukturu, zlepšují přístup ke službám a podnikatelským příležitostem v méně rozvinutých oblastech a podporují diverzifikaci ekonomiky, aby byly tyto nerovnoměrnosti zmírněny. V neposlední řadě je nutné zdůraznit význam regionálních strategií (Rodríguez-Pose, 2013), jako jsou například regionální inovační strategie, definující domény výzkumné a inovační specializace včetně priorit, jak přispět ke zvýšení inovační výkonnosti regionů. Diferencovaná úroveň regionálních ekonomik by měla vést i k rozdílným alokacím finančních zdrojů veřejné podpory podle míry zaostávání regionů, aby ve všech byly nastartovány strukturální změny a dosažen ekonomický růst. Diferencovaná strukturace regionů společně s diverzitou regionálních aktérů může vést i k rozdílným závěrům a doporučením pro rozvojové strategie na regionálních úrovních. Strategie by měly více reflektovat endogenní potenciál regionů a navrhnout řešení pro danou oblast nejhodnější, i když může působit suboptimálně v kontextu strategií jiných regionů.

Vývojová asymetrie v regionálních ekonomikách

Regionální ekonomický rozvoj jako integrální a zároveň diferencovaný jev dlouhodobě směřuje k některým procesům, na jejichž základě stále přetrvává různě vysoká míra rozdílů mezi regiony, od zanedbatelných, přes podobně rozvinuté a strukturované regionální ekonomiky, až k extrémním disparitám, které mohou být chronické až neřešitelné. Pro pochopení povah a zejména příčin struktury diferenciací meziregionálních ekonomik a jejich vývoje v čase je důležité zvážit, jaké formy nepravidelností v jejich uspořádání vedou k meziregionálním diferenciacím. Tyto různě agregované a provázené diferenciací a konvergenční procesy pak mohou vytvářet různé formy vývojových asymetrií, podle Scotta a Storpera (2003) regionální diferenciací intenzifikuje dynamické procesy, v nichž se regiony pod vlivem globalizace stále více vystavují riziku nárůstu meziregionálních nerovností.

Objektem výzkumu regionálních ekonomik jsou často rozdíly ekonomického rozvoje analyzované prostřednictvím makroekonomických agregátů, například v úrovni HDP, v úrovni příjmů a v dalších regionálních ukazatelích, které často doplňují i ukazatele socioekonomické povahy jako je například dosažená životní úroveň nebo struktura vzdělání.

Holistická povaha regionálního rozvoje, přeneseně i jedné z jeho dimenzí – ekonomické sféry, vyžaduje pro interpretaci socioekonomických jevů a procesů i vhodný rámec (Fotheringham a Rogerson, 2009), který poskytne exaktní data pro deskripci a explanaci probíhajících regionálně ekonomických procesů. I když jsou v rámci oboru regionální ekonomie prioritně objektem výzkumu

ekonomické jevy, hledají se také vysvětlení příčin existence prostorových asymetrií i ze sociologických, sociálně psychologických, behaviorálních nebo environmentálních dimenzí. Zejména ve spojitosti s regiony, ve kterých je ekonomické zaostávání spojeno i nadprůměrným environmentálním poškozením území, jak ukazují příklady strukturálně postižených regionů Česka, kde těžký průmyslu a těžba uhlí vedla k odlišným vývojovým trajektoriím oproti ostatním regionům (Koutský et al., 2014; Sucháček, 2005). Jiným případem je problém dlouhodobého hospodářského zaostávání vnitřních periferií a venkovských regionů (Bernard, Šimon, 2018) projevujícího se v růstu sociální exkluze (Musil a Müller, 2008), sociální stratifikace (Novák a Netrdová, 2011) a ve slabé resilienci (Ženka et al., 2019).

Pro analýzu procesů regionálního rozvoje se v současnosti aplikuje několik pohledů a teoretických východisek pro posouzení rozdílů v regionálních ekonomikách. Nejrozšířenějším explanačním rámcem je pohled na procesy regionálního vývoje z hlediska míry jejich diferenciaci, tedy vzájemné konvergence případně divergence a mechanismy, které generují konvergenční nebo divergenční procesy v území. Konvergence poukazuje na tendenci regionů s nižší úrovní ekonomických ukazatelů více akcelarovat vlastní vývojovou dynamiku pro zmírnění nebo eliminaci ekonomického zaostávání za více rozvinutými regiony, zatímco divergenční procesy vedou zpravidla k růstu meziregionálních vývojových diferenciací. Konvergenční a divergenční procesy jako svébytné regionálně ekonomické jevy determinují úroveň hospodářského rozvoje regionu, přičemž jeho akcelerace je ovlivňována například rozvinutostí moderních odvětví ekonomiky a meziodvětvových vazeb podle klasické teorie pólů růstu a růstových os (Boudeville, 1971) nebo v novějším pohledu podle konceptu related variety (Frenken et al., 2007; Grillitsch et al., 2018), inovačního milieu (Maennig a Öschläger, 2011; Breschi a Lissoni, 2001). Růst regionu dále podporují inovační procesy v podnicích (Lawson a Lorenz, 1999; Odei et al., 2021; Blažek a Csank, 2016), nebo kvalita lidského kapitálu (Eriksson a Hansen, 2013; Gennaioli et al., 2011). Podle Sucháčka et al. (2017) mají stále významnou roli i tradiční výrobní faktory pro lokalizaci velkých firem.

Příčiny a mechanismy konvergenčních a divergenčních procesů jsou ve výzkumné rovině předmětem teorií regionálního rozvoje. Přínosy uvedených teorií spočívají v hledání příčin a důvodů vzniku prostorových nepravidelností, což vytváří vhodná teoretická východiska pro výzkum v oblasti regionální a prostorové ekonomie v dimenzi prostorových analýz, následně využitelných pro definování a koordinaci veřejných politik.

Z tohoto hlediska je pak možné zhodnotit kontext teorií regionálního rozvoje a jejich závěry, ke kterým procesům dochází z hlediska vývoje regionů. I když se teorie mohou klasifikovat podle jejich vazby k jednotlivým obdobím vývoje ekonomického myšlení (Blažek, Uhlíř, 2021), zdůrazňují jiné příčiny a důvody, které způsobují meziregionální diferenciaci, úspěšnost nebo naopak dlouhodobé zaostávání regionů. V pohledech teorií na vývojové procesy regionů lze nalézt převládající závěr, že spíše dochází k divergenčním procesům, dlouhodobým rozdílům a persistenci prostorových vzorců rozvinutosti a zaostalosti.

Jiný přístup k hodnocení prostorově vývojových procesů se rozvinul s konceptem resilience regionů (Martin, 2012; Simmie a Martin, 2010; Pike et al., 2010) spojenou se schopností odolávat negativním vnějším vlivům, resp. šokům. Sutton et al. (2023) na základě komparativní analýzy odborných zdrojů charakterizoval resilienci jako schopnost regionálních ekonomik odolávat nebo přizpůsobovat se vnějším otřesům a následně udržet nebo zlepšit svou ekonomickou výkonnost. V tomto kontextu regionální resilience může být dalším teoretickým východiskem pro analýzy, jakou formou konvergenčního nebo divergenčního vývoje regiony prochází. Koncept regionální resilience, vzhledem k teoretickému navázání na evoluční ekonomii (Boschma, 2015; Martin et al., 2015) v sobě obsahuje akcent kontinuálního vývoje regionální ekonomiky a její schopnosti proaktivně se přizpůsobovat a minimalizovat dopady potenciálně destabilizujících vlivů.

Schopnost adaptace regionu na vnější impulsy se z pohledu resilience pohybuje od nulových dopadů vnějších šoků k nastartování dlouhodobých trajektorií divergentního vývoje spojených s omezenou schopností ekonomiky dosáhnout opětovného růstu nebo alespoň eliminovat dopady šoků (Martin et al., 2012; Pike et al., 2010). Existují také různé postupy měření resilience vymezující různé typy regionů podle míry resilience regionů (Davies, 2011; Sensier et al., 2016; Staníčková a Melecký, 2018) případně struktur, napomáhajících vyšší resilienci jako jsou technologická odvětví (Rocchetta a Mina, 2019; Brakman et al., 2014).

Charakteristika teoretických přístupů k posuzování regionálních diferenciací ukazuje, že tematika prostorově rozdílného ekonomického vývoje patří mezi klíčové a dlouhodobě významná témata, mající za cíl interpretovat a zdůvodnit příčiny prostorových asymetrií v současném světě. Současné ekonomické prostředí jednotlivých států a regionů je i vzhledem k intenzivní ekonomické globalizaci vystaveno novým podmínkám a vlivům, které je nutné zohlednit v analýzách regionálních ekonomik. To vyžaduje i pro další období hledání stále nových přístupů, jak vyhodnocovat mechanismy a procesy, probíhající v globalizujícím se prostředí.

Evropská unie jako společný hospodářský prostor v zájmu zachování výkonnosti produkčních řetězců v EU a konkurenceschopné ekonomiky by měla podpořit GVC zejména v klíčových odvětvích ekonomiky (Casadei et al., 2022). Z uvedeného důvodu jsou analýzy pozice ekonomiky Česka a jeho regionů, včetně jejich integrace do nadnárodních, resp., globálních produkčních sítí, stále aktuálním tématem pro výzkum. Zhodnocení vývojových procesů a ekonomického růstu není pouze otázkou, jakým způsobem jsou využívány zdroje, výrobní faktory a jak je organizováno jejich rozmístění. Prostorový kontext strukturace ekonomických činností vyžaduje hodnocení na různých měřítkových úrovních, což je předmětem výzkumu v předkládaných článcích.

Otázky interakce mezi aktéry, networkingu a vytváření produkčních sítí jsou považovány za jedny z významných determinant regionálního růstu. Teoreticky problematiku prostorových organizací výroby se zaměřením na hierarchii sítí rozpracovala řada autorů v kontextu teorie globálních produkčních sítí (global production network – GPN), například práce Dicken et al. (2001), Henderson et al. (2002), Dicken (2014) nebo v teorii globálních hodnotových řetězců (global value chains – GVC), které popisovali například Gereffi a Lee, (2016), Dolan a Humphrey (2000) a Sturgeon et al. (2008). V odborné literatuře se tematika výrobních řetězců výrazně více popisuje z hlediska teorie GVC než GPN¹. Přístupy přináší hodnotící rámec pro analýzu a pochopení procesů a struktur, jak jsou podniky integrovány do mezinárodních sítí výroby a distribuce. Rozšiřuje se pak i pohled na regionální ekonomiky, které jsou také začleněny do globalizačních procesů v rámci mezinárodního obchodu.

Teoretické ukotvení GVC lze dále nalézt v lokalizačních teoriích a teoriích mezinárodního obchodu (od merkantilismu, teorie absolutní a komparativní výhody k teorii životního cyklu nebo nové teorii mezinárodního obchodu). Podle Lee a Gereffi (2016) jsou teorie GVC novým přístupem vyplňujícím mezeru mezi teoriemi mezinárodního obchodu a rozvoje regionů. Pozitivně je také hodnoceno zakomponování vládnutí, institucionálních faktorů a vlivu vládní politiky, které mohou determinovat změny v uspořádání GVC (Gereffi et al., 2005) a prostorově reorganizovat rozmístění jednotlivých fází výroby mezi regiony v globalizované ekonomice. Z toho vyplývá, že vedle globální organizace výroby získává stále větší pozornost také problematika ovládnutí a řízení vztahů mezi jednotlivými firmami v GVC.

Přínosem teorie GVC je, že se neomezuje pouze na horizontální vazby mezi aktéry a zdroji v rámci jednoho regionu. Zabývá se také vertikálními vazbami, tedy propojení dodavatelů s odběrateli a dalšími aktéry a zdroji z jiných regionů a zemí (Gereffi et al., 2001). Samotná redistribuce zdrojů

¹ Ve statistice publikovaných článků na Web of Science výrazně převyšuje počet publikací zabývajících se globálními hodnotovými řetězci publikace s tématem globálních produkčních sítí, proto bude aplikován interpretační rámec GVC.

v dnešní době nestačí k vytvoření konkurenceschopných regionálních ekonomik s pevnou pozicí v globálním světě (Dileo a Gonzalez-Lopez, 2019). Postupný ústup tradičních modelů organizace výroby v zdůraznil význam posílení vztahů mezi globálními a regionálními sítěmi firem, z čehož vyplývá značná závislost úspěchu regionálních ekonomik na způsobu a míře integrace vlastní ekonomické aktivity do struktur GVC. Lze proto identifikovat snahy k posunu směrem k přidané hodnotě prostřednictvím investic, přičemž vliv GVC na ekonomiky je vysoce závislý na charakteristikách těchto ekonomik (Dicken, 2014).

Teorie GVC/GPN lze aplikovat pro interpretaci regionálních rozdílů (Barrientos et al., 2011), kdy vyšší hospodářská úroveň souvisí s vyšší koncentrací podniků ve vyšších úrovních produkčních řetězců. Místní podniky, které jsou zapojeny do výrobních řetězců významných značek, to považují za výhodu pro svou ekonomickou stabilizaci. V regionálním kontextu to napomáhá i stabilizaci podnikatelského prostředí a ekonomiky (Pavlínek a Žížalová, 2016). Na možnost zvýšení firemního upgradingu komplexně působí řada faktorů, od interních strategií vedoucích podniků v produkčním řetězci, jak jej organizovat pro dosažení nejvyšší efektivity, k externím faktorům spojených s kvalitou regionálního prostředí a lokalizací subdodavatelských firem. Lze očekávat, že podle diferencované rozvinutosti regionů budou existovat i jiné stupně atraktivity území pro firmy, podle jejich pozice v produkčním řetězci.

Pro podniky z postsocialistických států byly do značné míry signifikantní atributy post transformačních ekonomik, charakteristické technologickým zaostáváním a nízkou produktivitou, což vyžadovalo zahraniční investice, působící jako nositelé přílivu nových technologií a prostředek pro integraci do subdodavatelských vazeb v GVC. Českým regionům přineslo propojení do globalizované ekonomiky prostřednictvím GVC vedle řady pozitivních dopadů také určitá rizika, neboť produkce podniků zapojených v nižších úrovních GVC vedla k vyšší závislosti na výkyvech hospodářského cyklu (Aimar et al., 2016) v ekonomikách. V případě poklesu poptávky a následných redukcí jsou pobočky a podniky v nižších úrovních produkčních sítí více ohroženy zrušením nebo redukcemi subdodavatelských kontraktů. Regiony potřebují veřejné politiky cílené na podporu inovačních kapacit, zlepšení podnikatelského prostředí a vytváření silnějších vazeb mezi podniky a výzkumnými institucemi. Cílem je vytvoření podmínek pro firemní upgrading a lokalizaci podniků z vyšších úrovní produkčních sítí i s vědomím, že regionalizace globálních hodnotových řetězců (Gereffi a Lee, 2016) je v první řadě řízena nadnárodními společnostmi nacházejícími se v pozici koncových výrobců.

Výzkum produkčních sítí naráží na problém dostupnosti dat o kategorizaci podniků podle jejich pozice v produkčním řetězci, je poměrně složité zpracování detailních analýz chování a vazeb v produkčních řetězcích². Provedení komparace regionů podle rozmístění podniků v hodnotových řetězcích je proto omezené, výzkum se spíše orientuje parciálně na jedno odvětví nebo hodnotový řetězec (např. Gereffi, 1999), než na klasifikaci regionů podle úrovní v produkčním řetězci.

² Podle vlastních zkušeností z dotazníkových šetření, pro řadu podniků měly tyto informace obchodní charakter a často z uvedeného důvodu nebyly ochotny je sdělovat a uvádět své dodavatele a odběratele.

VÝSLEDKY VÝZKUMŮ V PŘEDLOŽENÝCH VĚDECKÝCH ČLÁNCÍCH

Soubor představených článků kladl důraz také na zpracování jednotlivých výsledků výzkumu vývojových procesů, aby na jejich základě s využitím různých proměnných a územních jednotek mohl být formulován komplexní pohled na přínos odborných článků pro výzkum divergentních a konvergentních procesů v regionální ekonomii. Předložené články reflektují výše uvedené pohledy a atributy, vytváří východiska pro další výzkum v oblasti prostorové ekonomie, reflexi nových vývojových trendů a trajektorií včetně hledání nových explanačních závěrů zdůvodňujících příčiny konvergenčních nebo divergenčních vývojových trajektorií.

Hlaváček, P., & Bal-Domanska, B. (2016). Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Central European Countries. *Engineering Economics*, 27(3), 294-303.

Článek byl zaměřen na objasnění vlivu přímých zahraničních investic na hospodářský růst v rámci postsocialistických zemí střední a východní Evropy. Výzkum kladl důraz na vývoj po roce 2000, neboť se jednalo o období signifikantních vývojových změn v transformačním a posttransformačním období, které byly doprovázeny značnými socioekonomickými dopady a intenzivními vývojovými změnami na úrovni regionů a států. Značné očekávání bylo spojeno s přílivem zahraničních investic, které měly přinést nové ekonomické impulsy pro restrukturalizaci odvětví a reorientaci české ekonomiky na nové trhy. Z tohoto důvodu se článek zaměřil na přímé zahraniční investice, zda jejich diferencované přílivy do jednotlivých států souvisely i s asymetrickými vývojovými změnami v hospodářském růstu a tím se staly určitým indikátorem úspěšnosti ekonomické transformace.

Výzkum byl rozdělen do dvou hlavních částí. V první části byla zpracována srovnávací analýza vývoje zahraničních investic a hrubého domácího produktu. Následně byly do analýzy zahrnuty další ukazatele, u kterých byla očekávána závislost mezi růstem přílivu přímých zahraničních investic a hrubého domácího produktu. Do analýzy byl dále zahrnut objem hrubého fixního kapitálu na obyvatele, což je ukazatel poukazující na objem kapitálu investovaného do trvalých aktiv. Dalším hodnoceným ukazatelem byl kvantitativní růst objemu pracovních sil, neboť ukazatel reflektuje dynamiku pracovního trhu. Posledním zahrnutým ukazatelem byl podíl absolventů terciárního vzdělávání na pracovní síle, protože přítomnost vysoce vzdělané pracovní síly je významným faktorem pro inovační a tím i hospodářský růst.

Použité ukazatele umožnily důkladně zkoumat vzájemné vztahy mezi přímými zahraničními investicemi a dalšími klíčovými ekonomickými faktory a jejich vlivem na hospodářský růst tranzitivních ekonomik postsocialistických států a existenci prostorových a časových pravidelností v konvergentních a divergentních procesech.

Vliv přímých zahraničních investic na hospodářský růst v zemích střední a východní Evropy vykázal jak konvergenční, tak divergenční procesy. V některých zemích s vyšším HDP měly přímé zahraniční investice silnější pozitivní vliv, zatímco v jiných byl jejich vliv na hospodářský růst nižší. Prostorové rozložení přímých zahraničních investic na pracovní sílu před rokem 2012 souvisí s rozdíly v ekonomické výkonnosti těchto zemí. Zatímco na počátku roku 2000 došlo k prudkému nárůstu přílivu přímých zahraničních investic, ke konci období se tento růst v důsledku globální hospodářské stagnace zpomalil, což se promítlo do rozdílů v makroekonomických ukazatelích.

Na úrovni jednotlivých států byly patrné určité asymetrie ve vývoji přílivu přímých zahraničních investic a růstu dalších makroekonomických ukazatelů. Estonsko a Česko byly příklady zemí, v nichž došlo ke konvergenci hospodářského vývoje. Oba státy dosáhly nejvyšší úrovně

přímých zahraničních investic na pracovní sílu, a to především díky své otevřené a proexportně orientované ekonomice, která také využila potenciál vlastní geografické polohy vůči blízkým významným trhům. Pro Česko a Slovensko hrály klíčovou roli investice z Německa, které akcelerovaly příliv přímých zahraničních investic a přispívaly k růstu HDP, tím posilovaly proces konvergence vůči západoevropským ekonomikám. V případě Estonska jej urychlovaly státy Skandinávie, zejména Finsko. Naopak Slovinsko a Maďarsko se potýkaly s nižší mírou růstu přílivu přímých zahraničních investic, což vedlo v určité době k silnější asymetrii jejich hospodářského vývoje v porovnání s ostatními státy.

Vývoj toků přímých zahraničních investic podmiňovala řada faktorů, jako byl vývoj globálního ekonomického prostředí, vládní politiky vůči zahraničním investicím, stabilita vlád a kvalita institucí. Integrace zemí střední a východní Evropy do Evropské unie zvýšila příliv přímých zahraničních investic a urychlila proces integrace ekonomik do evropských a globálních výrobních řetězců. Naopak v období ekonomické krize (2007-2013) se projevila určitá nestabilita rozvojových procesů, která ukázala na citlivost národních ekonomik vůči vnějším šokům. Oscilační povaha přílivu přímých zahraničních investic byla také jedním z faktorů, které ovlivnily makroekonomické vývojové trajektorie ve střední a východní Evropě.

Lze shrnout, že výzkum na základě vyhodnocení probíhajících vývojových procesů zjistil pozitivní vztah mezi přímými zahraničními investicemi a růstem HDP, pozorovaný v různých časových obdobích (2000-2008, 2009-2012 a 2000-2012). Tyto investice přispěly k nastavení vývojových trajektorií hospodářského rozvoje zemí s vyšším přílivem přímých zahraničních investic, zatímco v zemích s nižším přílivem investic byly častěji patrné známky divergenčního vývoje, doprovázené slabším ekonomickým růstem. I s přihlédnutím k některým zaznamenaným parciálně divergentním procesům, lze spíše zdůraznit, že přímé zahraniční investice podporovaly konvergenční procesy a měly klíčovou úlohu v podpoře hospodářského růstu postsocialistických států a jejich konvergenci k hospodářské úrovni států západní Evropy.

Článek v závěru výzkumu konstatuje, že budoucí vývoj regionů budou i nadále určovat faktory, jako je kvalita institucí, velikost trhu, úroveň lidského kapitálu, kvalita infrastruktury a zejména nastavení veřejných politik, které v konečném důsledku budou ovlivňovat směr hospodářského rozvoje.

Přínos výzkumu spočívá v analýze toků přímých zahraničních investic a jejich vlivu na hospodářský růst. Výzkum poskytl makroekonomický pohled na to, jaké divergentní a konvergentní procesy probíhaly. Analýza přesahovala měření makroekonomických agregátů, tzn. vlivu přímých zahraničních investic na růst HDP, neboť byly zkoumány širší dimenze divergentních a konvergentních procesů prostřednictvím dalších ukazatelů, které by mohly přímo a nepřímo ovlivňovat přímé zahraniční investice lokalizované v hostitelských ekonomikách.

Markowska, M., Hlaváček, P. & Strahl, D. (2022). Knowledge-Intensive Business Services Employment Structure and Economic Development in EU Regions. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 25(4), 109–133.

Článek se zaměřil na zhodnocení vztahu mezi zaměstnaností v oblasti znalostně náročných služeb a mírou ekonomického rozvoje regionů s vyhodnocením změn, ke kterým došlo včetně repositioningu regionů v porovnání s ostatními regiony v Evropské unii na úrovni NUTS II. Společně s vysledováním repositioningu regionů jsou meziregionální změny rovněž znakem konvergenčních nebo divergenčních procesů mezi regiony nebo statisticky vymezenými skupinami regionů s podobnými charakteristikami. Výzkum chtěl dále identifikovat skupiny regionů s podobnými charakteristikami, jejich případná přeskupení podle vývoje mezi lety 2008 a 2018. Změny

v zaměstnanosti ve znalostně náročných službách mohou být významným ukazatelem konvergence nebo divergence mezi regiony, které vykazují podobné zaměstnanecké struktury.

Výzkum vycházel z trendu rostoucí poptávky po službách založených na znalostech, jejichž lokalizace a míra rozvinutosti se stala jedním z ukazatelů ekonomického růstu regionů. Tato tematika byla předmětem výzkumů zaměřených na analýzu efektů strukturálních změn (Hartwig, 2012), geografického rozložení a regionální specializace v rámci znalostně náročných obchodních služeb (Gallego a Maroto, 2015; Ávila Serrano, 2019). Význam uvedeného typu služeb pro regionální růst ekonomiky souvisí s procesy terciarizace, které generují nový hospodářský růst, zejména ve vyspělých regionech. Stále větší důraz na znalosti a služby v oblasti výroby (například progresivní terciér) má za následek proměnu struktur zaměstnanosti v odvětvích. Lze proto očekávat, že růst zaměstnanosti v oblastech znalostně náročných hi-tech služeb a tržních služeb náročných na znalosti je spojen s růstem ekonomické úrovně v regionu.

Z metodologického hlediska v oblasti znalostně náročných služeb (v odborné literatuře označovaných jako KIBS) byly sledovány ukazatele jako zaměstnanost ve znalostně náročných high-tech službách, znalostně náročných tržních službách a v ostatních znalostně náročných službách, jak byly statisticky monitorovány v databázi Eurostatu. Úroveň a změny v zaměstnanosti bylo možné považovat za indikátory, spojené s konvergenčními nebo divergenčními trendy mezi regiony.

V analýze dat byla použita Wardova metoda k určení optimálního počtu shluků, následně byla aplikována metoda k-průměrů (k-means) k definitivnímu rozdělení regionů do těchto shluků. V dalším kroku byly identifikovány střední hodnoty jednotlivých proměnných v jednotlivých skupinách a změny ve složení těchto skupin na počátku a na konci sledovaného období z hlediska zaměstnanosti ve znalostně náročných službách a v úrovni hrubého domácího produktu. Systematický přístup v analýze uvedených dat umožnil identifikovat vývojové procesy a meziregionální rozdíly se zaměřením na zhodnocení pozic regionů postsocialistických zemí v širším kontextu a zhodnocení jejich konvergence a divergence vůči ostatním regionům Evropské unie včetně vývojových změn, které mohly nastat mezi sledovanými obdobími. Multivariační analýza dat nám umožnila identifikovat skupiny regionů, které jsou si podobné z hlediska struktury zaměstnanosti v sekcích znalostně-intenzivních podnikatelských služeb (KIBS) a úrovně rozvoje, a zhodnotit tyto regiony vzhledem k posunům a podobnostem. Země a regiony EU vykazovaly rozdíly v úrovni a dynamice vývoje obou sledovaných ukazatelů. Diferenciace, které bylo možné pozorovat v podílu zaměstnanosti v těchto znalostně náročných sektorech mezi regiony Evropské unie, byly poměrně významné, podobně jako změny v kategoriích regionů v rámci sledovaného období.

Repositioning regionů směrem do vyšších kategorií v případě podílu zaměstnanosti v sekcích KIBS byl zaznamenán celkem u 38 regionů a pokles se projevil u 34 regionů. Z hlediska úrovně hrubého domácího produktu na obyvatele si svoji pozici zlepšilo 26 regionů, zhoršení pozice naopak nastalo u 20 regionů. Přibližně dvě třetiny regionů EU bylo současně ve stejných kategoriích jak z hlediska struktury zaměstnanosti, tak HDP na obyvatele.

Struktury zaměstnanosti ve střední a východní Evropě vykazovaly poměrně vysokou míru stability mezi lety 2008 a 2018. Výzkum ale zjistil některé skutečnosti poukazující na prostorové souvislosti a pravidelnosti ve vývojových tendencích regionů. Většina regionů tranzitivních ekonomik patřila do klastrů s nižšími mírami zaměstnanosti a úrovně hrubého domácího produktu. Zlepšení pozic bylo zaznamenáno pouze u regionů s hlavními městy (např. regiony Yugozaapaden, Bucuresti – Ilfov, Bratislavský kraj), nebo u klastru z nejnižší úrovně do druhé nejnižší (např. regiony Észak Magyarorszag, Stredné Slovensko, Východné Slovensko a Litva). Vysoký růst hrubého domácího produktu byl doprovázen i nadprůměrným růstem podílu zaměstnanosti ve znalostně náročných službách. Celkové hodnocení této skupiny regionů poukazovalo na prostorově podmíněnou stabilitu skupin regionů. Konvergenční procesy směrem k úrovni Evropské unie byly

silnější u skupiny regionů určitého typu, konkrétně u regionů se sídelními městy nebo významnými metropolemi, zatímco u ostatních regionů se projevovaly spíše známky malého růstu, stagnace a v některých případech i poklesu. Naopak z pohledu vnitrostátních rozdílů a vývojových změn bylo pro regionální procesy charakteristické spíše posilování polarizace ve formě vnitrostátní diferenciaci, kdy se posilovala vývojová asymetrie mezi úspěšnými a méně úspěšnými, resp. zaostávajícími regiony v rámci jednotlivých států.

Mempel-Śnieżyk, A., & Hlaváček, P. (2022). Are clustering and R &D institutions in post-socialist states functional tools for sustainable development?, *European Planning Studies*, 30 (10), 2022-2042.

Výzkum sledoval na příkladu rozvoje klastrových aktivit, jak regionální rozdíly v aktivizaci podniků prostřednictvím této nové formy jejich kooperace souvisí s vybranými ukazateli míry rozvoje regionů. V rámci výzkumu se předpokládalo, že regionální prostředí vyznačující se vyšší úrovní environmentální udržitelnosti, hospodářského růstu, tvorby nových energetických zdrojů a lidského kapitálu se promítne do aktivnějšího přístupu podniků, a to na příkladě zájmu o klastrové iniciativy a z toho vyplývajících rozdílů v jejich prostorovém rozmístění. Na vzájemný vztah mezi regionálním rozvojem a klastry poukázal např. Sölvell et al. (2009). Předmětem výzkumu tedy bylo zjistit, zda regiony s výraznými regionálními rozdíly v uvedených oblastech mohou vykazovat i rozdíly v rozvoji klastrových iniciativ a ve velikosti klastrů. Pro zajištění většího souboru a reprezentativity dat byl výzkum realizován na příkladu regionů Polska a Česka. Výzkum v této oblasti v případě výběru relevantních ukazatelů a formulace zadání navazoval také na práce jiných autorů (Dind et al. 2014; Emma Pravitasari et al. 2018) s tím, aby v kontextu institucionálních přístupů zhodnotil vztahy mezi rozvojem klastrů, jako svébytné institucionální formy spolupráce aktérů, a rozvinutostí území i z hlediska míry udržitelného rozvoje regionů.

Výběr ukazatelů vycházel z potřeby pracovat s metodicky stejně pojatými ukazateli, neboť se pracovalo s daty statistických úřadů jednotlivých zemí, protože data Eurostatu nebyla na požadované úrovni regionů jako samosprávných jednotek (kraje NUTS III a vojvodství NUTS II) v požadované struktuře k dispozici. Údaje použité ve výzkumu pokrývaly různé oblasti, hodnocené ukazatele byly strukturovány na regionální úrovni v kategoriích: a) základní data o klastrech včetně získané veřejné podpory, konkrétně se jednalo o počty a velikost klastrů, strukturu členů klastrů a poskytnutou finanční podporu klastrům, b) ekonomická data, c) data o životním prostředí, d) data ze sociální oblasti, e) data z oblasti energetiky. Klastry, u kterých nebylo možné ověřit reálnou činnost, byly z analýzy vyloučeny. Analýza v první fázi vyhodnotila základní statistické charakteristiky dat, pro hodnocení vztahů mezi proměnnými byly provedeny Spearmanovy korelace. Poté byla použita metoda vícenásobné lineární regrese s postupným přidáváním proměnných pro zajištění vhodného výběru vysvětlujících proměnných.

Výzkum předpokládal, že regiony s vyšší kvalitou životního prostředí budou příznivější pro rozvoj klastrových iniciativ. Tento předpoklad nebyl potvrzen, neboť korelační koeficienty ukazovaly na relaci mezi vyšší klastrovou iniciativou a horšími environmentálními ukazateli, neboť klastry se více rozvíjely v urbánních regionech, kde je také horší kvalita životního prostředí (zejména ovzduší) oproti rurálním oblastem. Tato nejednoznačnost mohla být ovlivněna také diverzifikovaným regionálním prostředím, z nichž každé prochází individuálními vývojovými trajektoriemi. U některých regionálních ukazatelů se naopak zdokumentovala souvislost mezi vyšší ekonomickou úrovní a zhoršenými environmentálními ukazateli, což může být dáno také větší environmentální zatížeností území urbánními systémy, neboť více rozvinuté regiony vykazovaly spíše vyšší ekonomickou úroveň. Výzkumné výsledky poukázaly na souvislost mezi rozvojem klastrů

a ekonomickou úrovní, jak obdobně zjistil výzkum podmíněnosti konvergence a klastrů (Delgado et al., 2014), podle Portera (2003) klastry také ovlivňují růst regionální ekonomiky.

Ve výzkumu bylo dále zjištěno, že klastry v méně rozvinutých nebo periferních oblastech ukazovaly vyšší koncentraci převážně místních firem oproti klastrům v rozvinutých regionech, které zapojovali firmy z více regionů. Vyšší počty místních členů klastru v periferních regionech proto spíše poukazovaly na větší motivaci místních podniků a subjektů společně hledat nové možnosti rozvoje, i když jsou méně schopny získávat aktéry z jiných regionů, což poukazuje na problém určité izolovanosti, negativně omezující nejen rozvoj regionů jako takových, ale i možnost vytvářet klustrové iniciativy, které by networkingově rozšířily kooperující vazby i do dalších regionů.

Ukázalo se také, že klastry v urbanizovaných regionech měly tendenci být více rozvinuté a byly schopny získávat více veřejných prostředků, což poukázalo na další aspekt polarizace mezi periferními (v podstatě také rurálními) a urbánními regiony. Na druhou stranu se očekávalo, že spolupráce mezi podniky a institucemi výzkumu a vývoje v podobě klastrů bude více spojena s lokalizací VaV institucí, překvapivě zde nebyla nalezena významná korelace. Důvodem může být skutečnost, že univerzity jsou pouze jedním druhem aktéra, vědecké výzkumné instituce se více integrují do oborově blízkých klastrů daných jejich specializací než podle regionálních vazeb. Projevil se dále význam specializace v rámci klastrů a jejich spojení s výrobním řetězcem. Klastry, působící v hodnotových řetězcích se složitějšími výrobními procesy zahrnují větší počet firem, což vede i určité vertikalitě v organizaci klastru, oproti klastrům, které se neorganizují podle výrobního procesu. Dosažené výsledky jsou přínosné pro nastavení veřejné politiky zejména v oblasti podpory mezisektorového networkingu, kde podpora klustrování může být jeden nástrojů pro posílení kooperace mezi aktéry a podpory růstu regionální ekonomiky.

Hlaváček, P. & Siviček, T. (2017). Spatial differences in innovation potential of central European regions during post-transformation period. *Journal of International Studies*, 10(2), 61-73.

Výzkumným cílem článku bylo zhodnotit regionální diference prostřednictvím komparace vybraných ekonomických, vědeckovýzkumných a inovačních ukazatelů vyhodnotit inovační potenciál regionů v Česku, na Slovensku a v Polsku. Výzkum vycházel z předpokladu, že na základě konstrukce agregovaného indexu na bázi dat z uvedených oblastí je možné zhodnotit úroveň a vývojové změny v inovačním potenciálu regionů, včetně vztahu mezi sledovanými proměnnými. Článek se cíleně zabýval analýzou inovačního potenciálu na úrovni regionálních samosprávných celků, nacházejících se v uvedených státech na úrovni NUTS II nebo NUTS III, aby byl zohledněn endogenní přístup v politice regionálního rozvoje. Oblast podpory růstu inovačního potenciálu je často spojena s regionálními inovačními strategiemi a jinými rozvojovými dokumenty, vznikajícími na regionální úrovni.

V rámci analýzy inovačního potenciálu regionů bylo nutné zohlednit ukazatele, které mohou ovlivnit míru regionálních diferenciací a vývojové procesy. Nejprve bylo nutné provést výběr relevantních ukazatelů pro konstrukci Indexu inovačního potenciálu. Index metodicky vycházel z konstrukce podobného indexu regionální konkurenceschopnosti, používaného Evropskou komisí pro analýzu konkurenceschopnosti na úrovni regionů NUTS II. Navržený index byl vytvořen na základě souboru vybraných ukazatelů. Konkrétně se jednalo o hrubý domácí produkt na obyvatele, podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním v %, podíl pracovníků ve výzkumu a vývoji na pracovní síle podle regionů v %, tvorba hrubého fixního kapitálu na zaměstnance, vytvořená hrubá přidaná hodnota na zaměstnance, počet patentů na zaměstnance. Hodnoty byly standardizovány a použity pro

výpočet Indexu, který byl sestaven na základě dat získaných z Eurostatu, Centrálního statistického úřadu Polska, Českého statistického úřadu a Statistického úřadu Slovenské republiky.

Výzkum v rámci prvotního generalizujícího zhodnocení rozdílů mezi regiony v jednotlivých státech zjistil, že vyšší hodnoty inovačního potenciálu vykazovaly nejvíce české regiony, následované slovenskými a polskými. V obecné rovině se také prokázala souvislost mezi kategorií makroekonomických a inovačních ukazatelů. Naopak byl zjištěn negativní vztah mezi nezaměstnaností a počtem poskytnutých patentů, stejně jako vzděláním obyvatelstva, objemem lidských zdrojů ve výzkumu a vývoji a v růstu přidané hodnoty vytvářené v regionu. Regiony s vyšším HDP na obyvatele a investicemi na pracovní sílu vykazovaly také lepší podmínky pro růst inovačního potenciálu. Tyto regiony měly tendenci konvergovat s vývojem hodnot inovačního potenciálu. Naopak regiony s nižším HDP a menšími investicemi spíše vykazovaly divergenční tendence a růst regionálních rozdílů.

Jiné souvislosti se projevily z hlediska jednotlivých typologických skupin regionů. Příkladem jsou rozdíly mezi metropolitními a nemetropolitními regiony. Metropolitní oblasti dosahovaly vyšších úrovní inovačního potenciálu, což bylo dáno lepšími podmínkami pro růst inovací a ekonomického rozvoje. Na druhé straně nemetropolitní regiony, zejména s venkovským charakterem a s menšími městy, spíše stagnovaly. Inovační potenciál těchto regionů bude zřejmě dlouhodoběji zaostávat za více rozvinutými regiony, a to zejména z důvodu omezené dostupnosti investic do inovací, nedostatečného přístupu ke kvalifikovaným pracovníkům a málo rozvinutým regionálním inovačním systémům.

Mezi další výsledky výzkumu patří zjištění, že problémově vnímaná kategorie starých průmyslových regionů (i když se staré průmyslové regiony vyznačují řadou sociálních a hospodářských problémů, jako je vysoká míra nezaměstnanosti, zastaralý průmysl a zhoršené životní prostředí), vykazovala dobrou úroveň v kontextu všech hodnocených regionů. Výhodou starých průmyslových regionů, jako je např. Moravskoslezský a Ústecký kraj nebo Slezské vojvodství je, že mohou transformovat poměrně robustní hospodářské základny a endogenní potenciál na nové vývojové trajektorie. Periferní a agrární regiony (např. Lublinské vojvodství nebo Prešovský kraj) mají vlastní hospodářské základny dlouhodobě poměrně slabé. Nevýhoda těchto typů regionů spočívá v dlouhodobě nízké koncentraci zdrojů jako je kapitál, realizované investice, slabě rozvinutá infrastruktura, méně kvalifikované lidské zdroje a do jisté míry nepříznivá geografická poloha. Nedostatečnost zdrojů je klíčovým limitujícím faktorem, který v těchto případech, oproti starým průmyslovým regionům, poskytuje pouze endogenně slabý potenciál pro nastartování ekonomického růstu. Proto jsou uvedené typy regionů dlouhodobě ohroženy negativní kauzalitou směrem k divergenčním vývojovým trajektoriím. Tyto závěry ukazují na určitou podmíněnost vývojových procesů, daných typologickými diverzifikacemi regionů. Pak lze hovořit o strukturální determinaci a z toho vyplývající vyšší pravděpodobnosti podobného charakteru a směru vývojových procesů pro existující typy regionů.

Inovační politika by proto měla reflektovat regionální rozměr a fungovat jako endogenní mechanismus pro inovační růst spojený s přechodem od top-down přístupu k bottom-up. Implementace tohoto přístupu v koordinaci inovačních procesů by konceptuálně měla vycházet z triple helix přístupu (Etzkowitz a Leydesdorff, 2000; Leyesdorf, 2012), vytvářejícího inovační prostředí na bázi spolupráce mezi podniky, veřejnou správou, výzkumnými a vývojovými institucemi.

Budoucí výzkum by mohl přinést další poznatky z analýzy národních a regionálních inovačních politik a jejich dopadu na růst inovačního potenciálu regionů. Pro další výzkum je také přínosné rozšíření souboru indikátorů a dat, která by mohla poskytnout komplexnější charakteristiku

inovačního prostředí regionu a jeho provázanosti na výkonnost regionálních ekonomik a na síť regionálních a mimoregionálních aktérů.

Hlaváček, P. & Janáček, J. (2019). The Influence of Foreign Direct Investment and Public Incentives on the Socio-Economic Development of Regions: An Empirical Study from the Czech Republic. *E +M Ekonomie a management*, 22(3), 4-19.

Článek měl za cíl zhodnotit, jakým způsobem finanční toky ovlivňují vývojové procesy regionů Česka mapovaných prostřednictvím analýzy vybraných sociálních a ekonomických ukazatelů území. Při výběru dat bylo cílem obsáhnout široké spektrum dat, reprezentujících sociální a ekonomické procesy, byly proto vybrány ukazatele, u kterých bylo možné očekávat určitou reakci na příliv finančních prostředků do regionu. Finanční toky do regionů představovaly nezávislé proměnné, jednalo se o objemy poskytnutých investičních pobídek, příliv přímých zahraničních investic, výdaje na VaV na úrovni okresů.

Závislé proměnné byly reprezentovány daty v sociální, ekonomické a urbánní dimenzi. Jednalo se o ukazatele jako počet obyvatel, počty cizinců a míra urbanizace, počty nezaměstnaných a počty volných pracovních míst. V ekonomické oblasti byly pak sledovány počty firem v kategoriích malý, střední a velký podnik, v oblasti urbanistické pak data za stavební činnost, průměrná cena staveb a míra urbanizace. Zahrnutí ukazatelů za stavební činnost obecně indikuje růstový potenciál území, větší ekonomický růst je zpravidla doprovázen vyšší stavební činností.

V rámci výzkumu bylo očekáváno, že regiony s vyšším přílivem finančních prostředků do území budou mít tendenci dosahovat vyššího ekonomického růstu sledovaného prostřednictvím různých ukazatelů. Důraz ve výzkumu byl proto zaměřen na zhodnocení regionálních prostorových rozdílů s cílem zjistit existenci souvislostí mezi vývojem sledovaných ukazatelů. V zájmu získání detailnějších informací o prostorových rozdílech a podmíněnosti vývojových procesů byla použita úroveň okresů, která umožnila zachytit specifické prostorové vztahy a souvislosti v kvantitativně větším souboru okresů, oproti krajům.

Regiony prokázaly určitou míru adaptace a reakce na měnící se regionální prostředí. Konkrétně se ukázalo, že přímé zahraniční investice a investiční pobídky měly pozitivní vliv na růst malých firem v regionech. V tomto aspektu lze hovořit o určité konvergenční tendenci, skrze kterou se regiony s nižší úrovní ekonomického rozvoje mohou více přibližovat rozvinutějším regionům díky přílivu přímých zahraničních investic a poskytování investičních pobídek. V případě růstu počtu větších firem, středních a velkých podniků, nebyly zaznamenány tak výrazné reakce na vyšší příliv zahraničních investic.

Výzkum zjistil, že investice převážně směřovaly do výrobních aktivit a méně do oblastí spojených s vývojem a výzkumem. V tomto případě byly patrné určité divergentní tendence, regiony s nižšími výrobními náklady byly preferovány před rozvinutějšími regiony. Projevil se zde vliv programu investičních pobídek, který priorizoval zejména vytváření nových pracovních míst v zaostávajících regionech, respektive v regionech s vyšší nezaměstnaností. Výzkum také ukázal, že finanční toky mohou vykazovat kladné i záporné hodnoty (odliv investic) v závislosti na ekonomické situaci, což může způsobit silnější divergenci ve vývoji regionálních ekonomik. Mohou začít odcházet investoři s montážními výrobami vyhledávající nákladově a pobídkově atraktivnější země z regionů, kde tvořili významnou část ekonomiky. V následujících letech s rostoucí inovační výkonností regionů docházelo také k posílení vazby mezi přílivem zahraničních investic a rozvojem vědeckovýzkumných aktivit, projevovala se zde regionálně specifická konvergence, kterou v širším kontextu lze hodnotit pozitivně.

Analyzováním vlivu regionálně specifických lokalizačních podmínek na tok přímých zahraničních investic článek přispěl k poznání a identifikaci typů vývojových procesů mezi regiony. Ukazuje se, že zlepšení atraktivity ekonomiky pro zahraniční investory, zejména v zaostávajících územích, vykazuje potenciál k postupné nivelizaci ekonomických rozdílů mezi regiony.

Věřejná politika by měla dlouhodobě podporovat a současně vytvářet mechanismy pro restrukturalizaci investic směrem k růstu konkurenceschopnosti regionů, aby byl omezen růst regionální asymetrie ve vývojových procesech. V obecné rovině investice posilují konvergenční potenciál směrem k rozvinutým regionům, proto by měla být, v zájmu tlumení růstu meziregionálních rozdílů a podpoře hospodářského růstu zaostávajících regionů, i nadále poskytována podpora aktérům z těchto regionů.

V článku byly také zhodnoceny probíhající vývojové procesy v regionálním prostředí na základě zhodnocení diverzity ekonomického a sociálního prostředí, které vytvořilo regionálně specifické lokalizační podmínky, a to vedlo k variabilitě investiční atraktivity různých regionů. Výzkum přinesl poznatky o rozdělení investičních pobídek na úrovni regionů, jaká je jejich prostorová diverzifikace v jejich rozmístění prostřednictvím lokalizovaných investorů. Ukázal se význam diferenciací ekonomického a sociálního prostředí, které determinuje regionálně specifické lokalizační podmínky, což vede k rozdílné atraktivitě regionů pro přímé zahraniční investice.

SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Vědecká práce přinesla poznatky do diskuse o regionální konvergenci a divergenci v kontextu současného ekonomického prostředí. Diverzita hodnocených ukazatelů byla sledována v kontextu vývojových změn, které dosáhly regiony na různých měřítkových úrovních.

Tržní prostředí v případě Česka a postsocialistických států Evropy po prvním období ekonomické transformace formovaly nové vývojové procesy. Ekonomický vývoj po roce 2000 již ukazoval, i přes meziregionální asymetrické vývojové diferenciaci (Hampl, 2005) v obecné rovině konvergenční růstové tendence směrem k západoevropským zemím (Hlaváček a Bal-Domaňska, 2016), které byly spojeny růstem divergence na regionální úrovni, jak také propisoval Novotný (2010). Z hlediska jednotlivých států byly patrné individuální vývojové trajektorie vykazující znaky fází hospodářského cyklu, který souvisel s hospodářskými politikami států, což v důsledku determinovalo i vývoj investic.

Přímé zahraniční investice přispěly k pozitivnímu ovlivnění vývojových trajektorií hospodářského rozvoje, jak uvedl také Simionescu et al. (2017), přestože byly zaznamenány určité parciální divergenční procesy. Investice ovlivnily konvergenční procesy, měly klíčovou roli v podpoře ekonomické transformace a hospodářského růstu postsocialistických států a posílení jejich konvergence směrem k ekonomikám západní Evropy, zejména po jejich vstupu do Evropské unie. Současně bylo možné vysledovat určité souvislosti s podílem lidských zdrojů ve VaV v populaci, kdy její vyšší míra korespondovala s více rozvinutými a ekonomicky stabilizovanými zeměmi.

Regionálně specifické procesy měly vliv na formování ekonomických a sociálních diferenciací prostřednictvím tzv. hybatelů změn, které charakterizuje Koutský (2016) jako určité strukturálně a manažersky podmíněné příčiny, v prvním případě prezentované strukturou ekonomiky a podniků, ve druhém případě kvalitou institucí a aktérů. Výsledkem jsou dosažené různé stupně rozvoje a atraktivity jednotlivých regionů pro hospodářský růst. V kontextu institucionálních přístupů k rozvoji regionů, kde právě existence a charakter institucí se považuje za kritérium konkurenceschopného rozvoje (Amin a Thrift, 1994), se nedílnou součástí analýz probíhajících změn stala problematika rozvoje mezipodnikové a mezisektorové spolupráce.

Jak doložil výzkum klastrů v českých a polských regionech, v málo rozvinutých a nemetropolitních oblastech a v regionech s nižší ekonomickou úrovní vznikly spíše místní klastry, které byly také ekonomicky slabší než klastry z urbánních regionů. Navíc také klastry s náročnějšími výrobními procesy zahrnovaly více firem, pro jejich formování jsou také vhodnější urbánní regiony. Pak lze hovořit i o určité podmíněnosti regionálního růstu charakterem regionálního prostředí, podobně byla potvrzena závislost mezi rozvojem klastrů a inovační výkonností (Žižka et al., 2018). Z toho vyplývají některé podobnosti mezi určitými typy regionů, které se v závislosti na svých charakteristikách a strukturách vyvíjejí podobným způsobem a vzájemně spíše konvergují, oproti skupinám jiných regionů, vůči kterým jsou více patrné divergentní tendence. Blažek a Csank (2007) v těchto souvislostech hovoří o určité stabilizaci prostorového vzorce rozvinutosti a zaostalosti regionů v Česku, který se vyvinul s Hamplem (2005) prokázané divergence transformačního vývoje.

Asymetrické vývojové procesy mezi urbánními a neurbánními typy regionů byly prokázány, metropolitní regiony díky aglomeračním výhodám a z důvodů intenzivních strukturálních změn (Kunc et al., 2023) výrazně překonávají ostatní regiony, jak také zjistil výzkum Alcidiho (2019) nebo Ženky et al. (2019). Specifickou kategorií urbánních regionů tvoří strukturálně postižené regiony charakteristické řadou sociálních a ekonomických problémů. Jak ukazují vývojové procesy podobných typů regionů například v Porúří nebo v Nizozemsku, mají tyto regiony v Česku a Polsku díky koncentraci zdrojů a infrastruktury dosud málo využitý rozvojový potenciál vzhledem k ostatním regionům v Česku. V současnosti, i přes signifikantní známky asymetrického vývoje vůči ostatním

regionům, charakteristiky uvedených regionů vykazují dobré předpoklady podmíněné konvergence k růstovým regionům, což bude vyžadovat podporu akcelerace jejich endogenního potenciálu prostřednictvím rozvoje nových odvětví.

Tyto výsledky poukazují na podmíněnost vývojových procesů, která je spojena s různými charakteristikami daných diverzifikací typologie regionů. Můžeme tedy hovořit o strukturální determinaci, která by mohla způsobit, že regiony s podobnými charakteristikami by mohly vykazovat tendenci k podobným vývojovým vzorům. To by mohlo vést k procesům konvergence, kdy se skupiny regionů s podobnými charakteristikami přibližují ekonomickému vývoji, nebo k procesu divergence, kdy se jednotlivé skupiny regionů od sebe ekonomicky vzdalují. V současném kontextu byl pozorován posun v regionální dynamice, kde rozdíly mezi regiony nových a stávajících členských zemí EU zmírňují předchozí geografickou polarizaci a západovýchodní polarita v rozšířené Evropské unii je nahrazována severojižní (Novotný, 2010; Ertur a Koch, 2006) s akcentem vnitrostátních diferenciací v jednotlivých státech. Je třeba poznamenat, že vývojová asymetrie mezi různými typy regionů může být ovlivněna různými faktory, jako je například dostupnost zdrojů, infrastrukturní vybavenost území, ekonomická specializace nebo rozvinutost regionálního trhu práce.

V rámci hodnocení prostorových rozdílů na nižší měřítkové úrovni okresů v Česku a posuzování souboru ekonomických a sociálních ukazatelů se projevila určitá schopnost adaptace regionů na měnící se ekonomické prostředí. Přestože nebyly zaznamenány podobně intenzivní změny, ale individuálně rozdílné diferenciaci, například souvislost mezi přílivem finančních toků do regionů se více promítla do růstu malých a středních firem v ekonomicky méně produktivních regionech. Spíše než o komplexní konvergenční změny jsou tyto vývojové změny parciální, odezvy na ekonomické impulsy se generovaly ve sledovaných ukazatelích v různé intenzitě nebo ani nebyly nalezeny časové souvislosti mezi změnami ukazatelů. I když lze diskutovat o souvislostech mezi danými jevy, zlepšení makroekonomické situace a dosažení hospodářského růstu vytvořilo lepší podmínky pro kvalitativní růst podniků.

Různorodá intenzita vývojových změn v případě lokalizovaných nových poboček výrobních podniků byla ovlivněna také nastavením veřejných politik. Poskytované investiční pobídky čerpaly zejména průmyslové podniky, bylo prioritizováno vytváření počtu pracovních míst, jako nástroje tlumícího silně asymetrické vývojové procesy v růstu nezaměstnanosti koncem devadesátých let a po roce 2000. V tomto hledisku byl příliv investorů do problémových regionů žádoucí, i když v současnosti je tento model ekonomiky na hranici produkčních možností a další rozvoj regionálních ekonomik bude vyžadovat jiné formy dělb práce spojené i s vyššími požadavky na kvalitu pracovních sil.

Identifikace determinant, které ovlivňují ekonomické zaostávání nebo růst regionů, je klíčovým faktorem pro formulaci efektivních politik regionálního rozvoje, které budou i nadále ovlivňovat směr ekonomického rozvoje. Veřejná politika by měla být zaměřena na dlouhodobé ovlivňování vývojových procesů a na vytváření mechanismů, které by umožnily restrukturalizaci regionálních ekonomik směrem k růstu konkurenceschopnosti regionů. Tím by mohl být omezen růst regionálních asymetrií v rámci vývojových procesů. Tyto konsekvence se potvrdily v případě schválení Zákona o investičních pobídkách č. 72/2000 Sb., který přispěl k přílivu investorů do české ekonomiky a ke transformaci ekonomik zejména ve strukturálně postižených regionech (Hlaváček, 2015).

Jak ukazují postpozitivistické přístupy ve vědeckém výzkumu, zcela nelze taxativně specifikovat všechny příčiny a dopady probíhajících hospodářských změn v regionálních ekonomikách, neboť každý region je ontologicky determinován vlastními regionálními podmínkami a prostředím, což ztěžuje i nastavení opatření v rozvojových politikách pro regiony pro větší akceleraci prorůstových vývojových změn.

V analýzách regionální konvergence a divergence je důležité zmínit určitá metodologická omezení, která ovlivňují interpretaci výsledků. Jedním z nich je omezená vypovídací hodnota dat, která nevystihují komplexitu regionálně ekonomických systémů. Data a informace potřebné pro analýzu regionální konvergence a divergence mohou být neúplné, zejména v případě menších regionů. Určitým řešením je interpretovat probíhající procesy na základě dat z vyšší měřítkové úrovně, jak bylo také aplikováno v předkládaných článcích. Z hlediska časových intervalů zpracovaných výzkumů mohou být některé změny výrazem krátkodobého výkyvu, který nemusí být projevem dlouhodobého trendu konvergence nebo divergence. I přes tato omezení výzkum mohl formulovat některé závěry, které byly verifikovány výzkumem z jiných článků v habilitační práci nebo od jiných autorů. Vzhledem k růstu významu otázky, jakým způsobem dosáhnout dalšího ekonomického růstu Česka, bude výzkum regionálních ekonomik dále významný pro formulaci regionálně specifických doporučení a opatření, jak dosáhnout růstu v každém regionu.

Další výzkum by měl směřovat k analýze vztahů mezi aktéry a vlivu ekonomického a inovačního prostředí na jejich rozvoj. Zaměření výzkumu na národní a regionální aspekty inovační politiky, meziodvětvovou spolupráci a růstové předpoklady regionů by také přineslo rozšíření poznání o příčinách procesů nerovnovážného vývoje. Tato analýza by mohla zahrnovat i další státy ve střední a východní Evropě a příklady úspěšných a méně úspěšných regionů, aby lépe porozuměla procesům konvergence a divergence v tranzitivních ekonomikách. Skrze zkoumání současného ekonomického prostředí, by rozšíření vědeckého poznání o příčinách a dopadech vývojových změn mohlo pomoci ve formulaci a nastavení efektivnějších rozvojových politik k podpoře vyváženého rozvoje regionů.

V současné době je pro českou ekonomiku z hlediska teorie GVC naopak klíčové, aby se v podnikovém sektoru dále rozvíjel firemní upgrading (Gereffi, 1999) a firmy se posouvaly do vyšších pozic v produkčních sítích. Pro dosažení dalšího ekonomického růstu je nezbytné zvýšit v podnicích míru produktivity a přidanou hodnotu, což dosahují spíše podniky ve vyšších úrovních produkčních sítí. Další výzkum v této oblasti by mohl přispět k lepšímu pochopení dynamiky konvergenčních a divergenčních procesů.

Pro výzkum jsou velmi inspirativní témata zaměřená na analýzu národní a regionální úrovně rozvojových politik a leadershipu (např. Sotarauta a Beer, 2017), jejich dopadů a přínosů pro rozvoj meziodvětvové spolupráce místních firem, jaký je vliv inovačních politik na růst regionálního inovačního potenciálu a upgrading firem v produkčních sítích. Pro další výzkum lze doporučit rozšíření počtu ukazatelů a dat, která budou vyhodnocovat prostředí regionů a jejich vývojové trajektorie v kontextu řešených oblastí výzkumu.

LITERATURA

1. Aimar, T., Bismans, F., & Diebold, C. (2016). *Business Cycles in the Run of History*. Springer.
2. Amin, A. – Thrift, N. (eds.) (1994): *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*. Oxford University Press
3. Alcidi, C. (2019). Economic Integration and Income Convergence in the EU. *Intereconomics*, 54(1), 5-11.
4. Arbia, G. (2001). The role of spatial effects in the empirical analysis of regional concentration. *Journal of Geographical Systems*, 3(3), 271-281.
5. Asheim, B. (2012). The Changing Role of Learning Regions in the Globalizing Knowledge Economy: A Theoretical Re-examination. *Regional Studies*, 46(8), 993–1004. <https://doi.org/10.1080/00343404.2011.607805>
6. Ávila Serrano, V. de (2019), *The Intrametropolitan Geography of Knowledge-Intensive Business Services (KIBS): A Comparative Analysis of Six European and U. S. City-Regions*, “Economic Development Quarterly”, 33(4), 279–295, <https://doi.org/10.1177/0891242419875498>
7. Barrientos, S., Gereffi, G., & Pickles, J. (2016). New dynamics of upgrading in global value chains: Shifting terrain for suppliers and workers in the global south. *Environment And Planning A*, 48(7), 1214-1219. <https://doi.org/10.1177/0308518X16634160>
8. Barro, R. J., & Sala-I-Martin, X. (1991). Convergence across states and regions. *Brooking Papers on Economic Activity*, 22(1), 107–182.
9. Berman, A., Marino, A., & Mudambi, R. (2020). The global connectivity of regional innovation systems in Italy: A core–periphery perspective. *Regional Studies*, 54(5), 677–691. <https://doi.org/10.1080/00343404.2019.1672865>
10. Bernard, J. & Šimon, M. (2018). Vnitřní periferie v Česku: Multidimenzionalita sociálního vyloučení ve venkovských oblastech. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 53(1), 3–28. http://sreview.soc.cas.cz/uploads/a9b9e855f53a662930bc8d33d176437ff5bca786_17-1-02Bernard18.indd.pdf
11. Blažek, J. (2012). Regionální inovační systémy a globální produkční sítě-dvojí optika na zdroje konkurenceschopnosti v současném světě. *Geografie*, 117(2), 209-233.
12. Blažek, J., & Csank, P. (2007). Nová fáze regionálního rozvoje v ČR? *Sociologický časopis*, 43(5), 945-966 | DOI: 10.13060/00380288.2007.43.5 .03
13. Blažek, J., & Csank, P. (2016). Can emerging regional innovation strategies in less developed European regions bridge the main gaps in the innovation process? *Environment and Planning C: Government and Policy*, 34(6), 1095-1114. <https://doi.org/10.1177/0263774X15601680>
14. Blažek, J., & Netrdová, P. (2012). Aktuální tendence lokální diferenciacce vybraných socioekonomických jevů v Česku: směřuje vývoj k větší mozaikovitosti prostorového uspořádání? *Geografie*, 117(3), 266-288.
15. Blažek, J., & Uhlíř, D. (2021). *Teorie regionálního rozvoje: nástin, kritika, implikace*. Karolinum.
16. Boudeville, J. R. (1971). Planning methods for integrated regional development. *Ekistics*, 32(192), 323-328. <http://www.jstor.org/stable/43617883>
17. Boschma, R. (2015). Towards an Evolutionary Perspective on Regional Resilience. *Regional Studies*, 49(5), 733–751. <https://doi.org/10.1080/00343404.2014.959481>
18. Brakman, S., Garretsen, H., & van Marrewijk, C. (2014). *The Crisis and Regional Resilience in Europe: On the Importance of Urbanization and Specialization*. SSRN Scholarly Paper 47254. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2428634>
19. Breschi, S., & Lissoni, F. (2001). Localised knowledge spillovers vs. innovative milieux: Knowledge “tacitness” reconsidered. *Papers of Regional Science*, 80, 255-273. <https://doi.org/10.1007/PL00013627>
20. Cairney, P., Keating, M., Kippin, S., & Denny, E. (2022). Public Policy to Reduce Inequalities across Europe: Hope Versus Reality. In *Public Policy to Reduce Inequalities across Europe: Hope Versus Reality*. <https://doi.org/10.1093/oso/9780192898586.001.0001>
21. Capello R, & Caragliu A. (2021). Regional growth and disparities in a post-Covid Europe: A new normality scenario. *Journal of Regional Science*, 61(4),710-727. doi: 10.1111/jors.12542.
22. Casadei, P. Comotti, S., Crescenzi, R., & Iammarino, S. (2022). *Where Global Value Chains go local: EU regions, global value chain creation and local upgrading*. EU Directorate-General for Regional and Urban Policy. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/KN-04-23-545-EN-N.pdf
23. Crescenzi, R., & Iammarino, S. (2017). Global investments and regional development trajectories: The

- missing links. *Regional Studies*, 51(1), 97–115). <https://doi.org/10.1080/00343404.2016.1262016>
24. Davies, S. (2011). Regional resilience in the 2008–2010 downturn: Comparative evidence from European countries. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 4 (3), 369–382. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsr019>
 25. Delgado, M ., Porter, M . E ., & Stern, S . (2014). Clusters, convergence, and economic performance. *Research Policy*, 43(10), 1785–1799. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2014.05.007>
 26. Dicken, P. (2014). *Global Shift: Mapping the Changing Contours of the World Economy*. Whe Guilford Press.
 27. Dicken, P., Kelly, P. F., Olds, K., & Wai-Chung Yeung, H. (2001). Chains and networks, territories and scales: towards a relational framework for analysing the global economy. *Global Networks*, 1(2), 89–112.
 28. Dileo, I., & Gonzalez-Lopez, M. (2019). Entrepreneurship, Technological Upgrading and Innovation Policy in Less Developed and Peripheral Regions. *Journal of Enterpreunership, Management and Innovation*, 15(3), 7-9.
 29. Dolan, C., & Humphrey, J. (2000). Governance and Trade in Fresh Vegetables: The Impact of UK Supermarkets on the African Horticulture Industry. *The Journal of Development Studies*, 37(2), 147-176.
 30. Ding, Y ., de Vries, B ., & Han, Q . (2014). Measuring Regional Sustainability by a Coordinated Development Model of Economy, Society, and Environment: A Case Study of Hubei Province. *Procedia Environmental Sciences*, 22(0), 131–137. <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2014.11.013>
 31. Emma Pravitasari, A ., Rustiadi, E ., Pratika Mulya, S ., & Nursetya Fuadina, L . (2018). Developing Regional Sustainability Index as a New Approach for Evaluating Sustainability Performance in Indonesia. *Environment and Ecology Research*, 6 (3), 157–168. <https://doi.org/10.13189/eer.2018.060303>
 32. Eriksson, R. H., & Hansen, H. K. (2013). Industries, Skills, and Human Capital: How Does Regional Size Affect Uneven Development? *Environment and Planning A : Economy and Space*, 45(3), 593–613. <https://doi.org/10.1068/a45186>
 33. Ertur, C., & Koch, W. (2006). Regional disparities in the European Union and the enlargement process: an exploratory spatial data analysis. *Annals of Regional Science*, 40(4), 723–765.
 34. Etzkowitz, H., & Leydesdorff, L., (2000). The dynamics of innovation: from national systems and ‘mode 2’ to a Triple Helix of university–industry–government relations. *Res Policy*, 29(2),109–123.
 35. Fotheringham, A. S., & Rogerson P. A., eds. (2009). *The SAGE Handbook of Spatial Analysis*. SAGE Publications Ltd.
 36. Frenken, K., Van Oort, F., & Verburg, T. (2007). Related Variety, Unrelated Variety and Regional Economic Growth, *Regional Studies*, 41(5), 685–697. <https://doi.org/10.1080/00343400601120296>
 37. Fritz, B., Paula, L. F. de, & Prates, D. (2022). Currency hierarchy and financial globalization in emerging economies: How far does Riese’s critique of growth by external debt still hold? *European Journal of Economics and Economic Policies*, 19(2), 260–277. <https://doi.org/10.4337/ejeep.2022.02.07>
 38. Gallego, J., & Maroto, A. (2015), *The Specialization in Knowledge-Intensive Business Services (KIBS) across Europe: Permanent Co-Localization to Debate*, *Regional Studies*, 49 (4), 644–664, <https://doi.org/10.1080/00343404.2013.799762>
 39. Gennaioli, N., La Porta, R, Lopez-De-Silanes, F., & Shleifer, A. (2011). Human Capital and Regional Development. *NBER Working Paper*, No. 17158, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1871565>
 40. Gereffi, G. (1999). International trade and industrial upgrading in the apparel commodity chain. *Journal of International Economics*, 48(1), 37-70. [https://doi.org/10.1016/S0022-1996\(98\)00075-0](https://doi.org/10.1016/S0022-1996(98)00075-0)
 41. Gereffi, G., Humphrey, J., Kaplinsky, R., & Sturgeon, T. (2001). Introduction: Globalisation, value chains and development. *Ids Bulletin-Institute of Development Studies*, 32(3), 1-8. <https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2001.mp32003001.x>
 42. Gereffi, G., Humphrey, J., & Sturgeon, T. (2005). The governance of global value chains. *Review of International Political Economy*, 12(1), 78-104. <https://doi.org/10.1080/09692290500049805>
 43. Gereffi, G., & Lee, J. (2016). Economic and Social Upgrading in Global Value Chains and Industrial Clusters: Why Governance Matters. *Journal of Business Ethics*, 133(1), 25-38. <https://doi.org/10.1007/s10551-014-2373-7>
 44. Grillitsch, M., Asheim, B, & Trippl, M. (2018). Unrelated knowledge combinations: the unexplored potential for regional industrial path development. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 11(2), 257-274. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsy012>

45. Hartwig, J. (2012). *Testing the growth effects of structural change*, “Structural Change and Economic Dynamic”, 23(1), 11–24. <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2011.09.001>
46. Hampl, M. (1998). *Realita, společnost a geografická organizace: hledání integrálního řádu*. DemoArt.
47. Hampl, M. (2005). *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Univerzita Karlova.
48. Henderson, J., Dicken, P., Hess, M., Coe, N., & Yeung, H. W. (2002). Global production networks and the analysis of economic development. *Review of International Political Economy*, 9(3), 436-64.
49. Hlaváček, P. (2012). *Aktéři a mechanismy regionálního rozvoje*. Univerzita J. E. Purkyně.
50. Hlaváček, P. (2015). Development of the foreign direct investments in the transitive economies: Example of Central-European Countries (CEC). *GeoScape*, 9 (1), 17-23.
51. Hlaváček, P., & Janáček, J. (2019). The Influence of Foreign Direct Investment and Public Incentives on the Socio-Economic Development of Regions: An Empirical Study from the Czech Republic. *E + M Ekonomie a management*, 22(3), 4–19.
52. Hlaváček, P., & Bal-Domaňska, B. (2016). Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Central European Countries. *Engineering Economics*, 27(3), 294-303.
53. Hlaváček, P., & Siviček, T. (2017). Spatial differences in innovation potential of central European regions during post-transformation period. *Journal of International Studies*, 10(2), 61-73. doi:10.14254/2071-8330.2017/10-2 /4.
54. Charron, N. (2016). Diverging cohesion? Globalisation, state capacity and regional inequalities within and across European countries. *European Urban and Regional Studies*, 23(3), 355–373. <https://doi.org/10.1177/0969776413512844>
55. Iammarino, S., Rodriguez-Pose, A., & Storper, M. (2019). Regional inequality in Europe: Evidence, theory and policy implications. *Journal of Economic Geography*, 19(2), 273–298. <https://doi.org/10.1093/jeg/lby021>
56. Isaksen, A., & Trippel, M. (2016). *Regional industrial path development in different types of regions: A conceptual analysis*. In D. Parrilli, R. Fitjar, & A. Rodriguez-Pose (Eds.), *Innovation drivers and regional innovation strategy*, 66-84. Routledge.
57. Isaksen, A., & Trippel, M. (2017). Exogenously Led and Policy-Supported New Path Development in Peripheral Regions: Analytical and Synthetic Routes. *Economic Geography*, 93(5), 436-457.
58. Jessopp, B. (2001). Capitalism, the Regulation Approach, and Critical Realism. In: *Critical Realism and Marxism*. Routledge, 88-115.
59. Koutský, J., Hlaváček, P., Slach, O., & Ženka, J. (2014). Post-socialist Transition of Traditionally Industrialised Areas. in the Czech Republic. *5th Central European Conference in Regional Science – CERS*, 432-441.
60. Koutský, J., (2017) *Transformace a management tradičně průmyslových regionálních ekonomik*. Habilitační práce. Vysoké učení technické v Brně, nakladatelství VUTIUM.
61. Kunc, J., Sikorski, D., Novotná, M., Brezdeň, P., Ilnicki, D., Tonev, P., & Marek, A. (2023). Industrial legacy towards modern urban environment: a comparative study of Wrocław and Brno. *Bulletin of Geography. Socio-Economic Series*, 61, 71–92. <https://doi.org/10.12775/bgss-2023-0026>
62. Květoň, V., & Blažek, J. (2018) Path-development trajectories and barriers perceived by stakeholders in two Central European less developed regions: narrow or broad choice? *European Planning Studies*, 26(10), 2058-2077.
63. Květoň, V., & Šafr, K. (2019). Regional embeddedness, relatedness and inter-regional linkages among less developed regions in Central Europe. *European Planning Studies*, 27(5), 862-884, <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1576591>
64. Lawson C., & Lorenz, E. (1999). Collective learning, tacit knowledge and regional innovative capacity. *Regional Studies*, 33, 305-317.
65. Lee, J., & Gereffi, G. (2015). Global value chains, rising power firms and economic and social upgrading. *Critical Perspectives on International Business*, 11(3/4), 319-339. <https://doi.org/10.1108/cpoib-03-2014-0018>
66. Leydesdorff, L. (2012). The Triple Helix, Quadruple Helix, ..., and an N – Tuple of Helices: Explanatory Models for Analyzing the Knowledge-Based Economy? *Journal of the Knowledge Economy*, 3 (1), 25–35. <https://doi.org/10.1007/s13132-011-0049-4>
67. Maennig, W., & Ölschläger, M. (2011). Innovative Milieux and Regional Competitiveness: The Role of Associations and Chambers of Commerce and Industry in Germany, *Regional Studies*, 45(4), 441-452. <https://doi.org/10.1080/00343401003601917>

68. Marek, D., Němec, P. & Tkáčik, M. (2019). *Analýza českého zahraničního obchodu a pozice v globálních hodnotových řetězcích*. Deloitte. <https://www2.deloitte.com/cz/cs/pages/about-deloitte/articles/analyza-ceskeho-zahranicniho-obchodu.html>
69. Markowska, M., Hlaváček, P., & Strahl, D. (2022). Knowledge-Intensive Business Services Employment Structure and Economic Development in EU Regions. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 25(4), 109–133. <https://doi.org/10.18778/1508-2008.25.32>.
70. Martin, R. (2012). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of Economic Geography*, 12(1), 1–32.
71. Martin, R., Sunley, P., & Tyler, P. (2015). Local growth evolutions: recession, resilience and recovery. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 8(2), 141–148.
72. Mempel-Snieżyk, A., & Hlaváček, P. (2022). Are clustering and R & D institutions in post-socialist states functional tools for sustainable development? *European Planning Studies*, 30(10), 2022-2042. DOI: 10.1080/09654313.2021.2013779
73. Morgan, K. (1997). The Learning Region: Institutions, Innovations and Regional Renewal. *Regional Studies*, 31(5), 491-503.
74. Musil, J., & Müller, J. (2008). Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. *Sociologický časopis*, 44(2), 321–348.
75. Netrdová, P., & Nosek, V. (2016). Spatial patterns of unemployment in Central Europe: emerging development axes beyond the Blue Banana. *Journal of Maps*, 12(4), 701-706.
76. Novák, J., & Netrdová, P. (2011). Prostorové vzorce sociálně-ekonomické diferenciacie obcí v České republice. *Sociologický časopis*, 47(4), 717-744.
77. Novotný, J. (2010). Regionální ekonomická konvergence, divergence a další aspekty distribuční dynamiky evropských regionů v období 1992–2006. *Politická ekonomie*, 2,166–185.
78. Odei, S. A., Stejskal, J., & Prokop, V. (2021). Understanding territorial innovations in European regions: Insights from radical and incremental innovative firms. *Regional Science Policy & Practice*, Wiley Blackwell, 13(5), 1638-1660.
79. Ouedraogo, R., Sawadogo, H., & Dianda, I. (n.d.). Globalisation, economic growth and quality of infrastructure: New insights. *The World Economy*, n/a(n/a). <https://doi.org/10.1111/twec.13509>
80. Pavlínek, P., & Žižalová, P. (2014). Linkages and spillovers in global production network: firm-level analysis of the Czech automotive industry. *Journal of Economic Geography*. 16(2), 331-363.
81. Pike, A., Dawley, S., & Tomaney, J. (2010). Resilience, adaptation and adaptability. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), 59–70.
82. Porter, M. (2003). The Economic Performance of Regions. *Regional Studies*, 37(6–7), 549–578. <https://doi.org/10.1080/0034340032000108688>
83. Rey, S. J., & Janikas, M. V. (2005). Regional convergence, inequality, and space. *Journal of Economic Geography*, 5(2), 155-176.
84. Rocchetta, S., & Mina, A. (2019). Technological coherence and the adaptive resilience of regional economies. *Regional Studies*, 53(10), 1421–1434.
85. Rodriguez-Pose, A. (2013). Do Institutions Matter for Regional Development. *Regional Studies*, 47, 1034-1047.
86. Scott, A. J., & Storper, M. (2003). Regions, globalization, development. *Regional Studies*, 37(6–7), 549–578. <https://doi.org/10.1080/0034340032000108697a>
87. Sensier, M., Bristow, G., & Healy, A. (2016). Measuring Regional Economic Resilience across Europe: Operationalizing a complex concept. *Spatial Economic Analysis*, 11(2), 128–151. <https://doi.org/10.1080/17421772.2016.1129435>
88. Simmie, J, & Martin, R (2010). The economic resilience of regions: towards an evolutionary approach. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 3(1), 27–43.
89. Simionescu M., Lazányi K., Sopková G., Dobeš K., & Balcerzak A. P. (2017). Determinants of Economic Growth in V4 Countries and Romania. *Journal of Competitiveness*, 9(1), 103-116. <https://doi.org/10.7441/joc.2017.01.07>
90. Sotarauta, M. & Beer, A. (2017): Governance, agency and place leadership: Lessons from a cross-national analysis, *Regional Studies*, 51(2), 210-223.
91. Sölvell, Örjan, Ketels, C., & Lindqvist, G. (2009). EU Cluster Mapping and Strengthening Clusters in Europe. In: *Europe INNOVA/PRO INNO Europe Paper*. European Commission Europe INNO VA Paper n°12. <http://scholar.google.com/scholar?hl=en&btnG=Search&q=intitle:EU+Cluster+Mapping+and+Strengthening+Clusters#1%5Cnhttp://scholar.google.com/scholar?hl=en&btnG=Search&q=intitle:EU+Cluster+Mapping+and+Strengthening+Clusters+in+Europe#1>

Název Prostorové diferenciacie a vývojové asymetrie ekonomik
 v globalizovaném prostředí
 (teze habilitační práce)

Autor Ing. Petr Hlaváček, Ph.D.

Vydavatel Univerzita Pardubice

Do tisku březen 2024

Stran 32

Vydání první

Tisk Polygrafické středisko Univerzity Pardubice